

המדרוך לנגינה בתפילה

הרב לב לייבמן

מכון נגינה
לאור החסידות

© כל הזכויות שמורות למחבר
להדפסת החוברת כתשורה באירוע שלכם:

[050-434-1-770](tel:050-434-1-770)

770Leibman@gmail.com

*

קטלוג הספרים של הרב לייבמן:

נגינה לאור החסידות

לנגן בהיכלו

ניגון ארבע בבות

המדריך השלם לדיני נגינה

*

חויית ניגון:

[אלבום חלילי הפלא](#)

[מופע 'שירת הלויים'](#)

[קליניקה לטיפול בניגון](#)

[ניגון ד' בבות בחופה](#)

*

תחומי מחקר:

ניגוני טעמי המקרא

נגינה בבית המקדש

מוזיקולוגיה תורנית

סודם של ניגוני חב"ד

*

[בקר בקיר הניגונים](#)

★ קיר הניגונים חוגג 150 כתבות ★

תוכן העניינים

7..... ניגון פותח מנעולים

9..... מדוע חסידים מנגנים בתפילה?

9..... להיות 'תפוס' בתפילה

9..... אם יש כוונה פנימית, יש ניגון

10..... מי החל את מסורת הניגון בתפילה?

11..... סגולה לבני חיי ומזוני

13..... גילוי אלקות אמתי

13..... "נהפך לאיש אחר"

14..... עצה לטמטום המוח

14..... 'מושכות' לנפש הבהמית

16..... מה מיוחד בניגון שהתפללו בו?

16..... תחנת מילוי לניגון

17..... להמשיך את התפילה על פני כל היום

17..... לטבול בניגון טהרה

18..... נגינה בתפילה: שער הסיפורים

18..... "ניגון פולח כליות ולב"

19..... התפשטות הגשמיות: באמצע שריפה

19..... קירוב לחסידות בזכות ניגון בתפילה

20..... תיאור תפילת אדמו"ר מהר"ש בפטרבורג

20..... גם תינוק צריך לדעת: ניגונים זה חלק מהתפילה

20..... תפילה וניגון – היינו הך

21..... ניגון העמקה רגיל

21..... לשמוע אל התפילה ואל הרינה

22..... מחזה נהדר מ'חדר שני' בליובאוויטש

23..... תגלית מרעישה "מקירות הלב"

25..... 'זקף גדול' בניגון שירת הים

27..... מחזה ניגונים מפליא: "כמוצא שלל רב"

27..... 'וואריאציות' מהפנטות על קריאת שמע

29..... הניגון שניקר מעל 50 שנה

30..... "אמריקה איננה שונה" גם בניגון בתפילה

- 31 .....למה יש רק אחד כזה.....
 32 .....הבחור תפוס, נסו מאוחר יותר.....
 32 .....ניגוני תפילה בחשאי.....
 33 .....שביבים על השפעתה של שמיעת תפילה.....

35..... נגינה בתפילה: שער הביאורים

- 35 .....ניגון בתפילה מבריי קטרוגים.....
 36 .....פסוקי דזמרה הם על דרך ענין שירת הלויים במקדש.....
 37 .....פעולת השיר על ההתבוננות בגדולת ה' בתפלה.....
 38 .....ניגון פותח את מיצר הגרון.....
 39 .....הניגונים שהקב"ה מתענג להקשיב להם.....
 39 .....קול מעורר הכוונה: יצירת כוונה.....
 44 .....תפילת שבת: שיר א-ל.....
 44 .....'תפלה' בגימטרייה 'שירה'.....
 45 .....להרחבה: קונטרס ההתפעלות.....

46..... שער הדרכה למעשה

- 46 .....אחריות ההדרכה לנגינה בתפילה.....
 46 .....למי מיועדת נגינה בתפילה?.....
 48 .....באיזה מקום בתפילה מתאים לנגן?.....
 50 .....האם לחכות עד שהניגון יבוא מאליו או להתחיל ניגון?.....
 50 .....הדרכה לחזנים: מזכי הרבים.....
 51 .....לא ברעש הוי': זהירות מחיצוניות.....
 52 .....ניגון של געגועים מול ניגון של התכללות.....

53..... כיצד לבחור ניגון

- 53 .....המבחן של הניגון.....
 53 .....שלוש דרגות בניגון של תפילה.....
 54 .....הבהרה כללית: הניגון האישי שלך.....
 54 .....האם עדיף ניגון פשוט או מורכב ומסובך?.....
 55 .....אפילו תנועה אחת מניגון, אך בהתמדה.....
 55 .....אי הקפדה על חוקי הנגינה.....
 56 .....לא ניגון של מרה שחורה.....
 57 .....אילו תכונות מחפשים בניגון בשביל תפילה?.....

58..... רשימת ניגונים לדוגמא

פתח דבר

מכון נגינה לאור החסידות שמח להגיש בפניכם את יצירתו החמישית¹, "המדרין לנגינה בתפילה".

רבותינו נשיאי חב"ד לדורותיהם דברו רבות על חשיבות הנגינה בתפילה, הפליאו את סגולותיה ומעלותיה, ואת השפעתה על האדם בגשם וברוח.

דורות עברו, הנגינה הייתה חלק בלתי נפרד מצביון התפילה החב"די. ראו זאת הן אצל גדולי החסידים עובדי ה' בהתבוננות מעמיקה – שהיו שוזרים ניגונים תוך כדי תפילתם, והן אצל החסידים הפשוטים המתפללים בתמימות בקול קם מילה במילה בנעימה ובמשיכת הלב בניגון. בזמננו נרגש הצורך לעורר ולהזכיר על כך, להחזיר עטרה ליושנה – את התפילה ל"ציור" החב"די המקורי שלה.

המדרין הנוכחי כולל לקט אמרות-תוכן קצרות מרבותינו נשיאינו אודות הנגינה בתפילה², לקט ביאורים מתורת החסידות (מסודר לפי נושאים ומפוענח), לקט סיפורים ותיאורים על ניגונים בתפילה ופעולתם שמעידים על השפעתה מן הניסיון, אך עיקר חידושו של מדרין זה הוא דווקא בהנחייה מעשית – עצות מפורטות כיצד ליישם זאת בפועל, בכל השלבים, ומענה לשאלות שיכולות להתעורר בנושא³.

ההדרכה של נגינה בתפילה איננה מופנית דווקא לבעלי מנגנים או לחזנים⁴, ולא דווקא לחסידים המאריכים בתפילה שעות נוספות, כי

¹ בהמשך לספר "נגינה לאור החסידות", "לנגן בהיכלו", "ניגון ארבע בבות", ו"המדרין לדיני נגינה".

² לקט חלקי כבר נעשה בספר 'אור התפילה' (קה"ת) ח"א ע' שלו ואילך, ח"ג ע' שסה, ח"ד ע' תריא ואילך, ח"ה ע' תקעה.

³ תודתי נתונה למשפיע הרה"ח ר' זלמן שי' גופין, שהואיל לעבור על מדרין זה והוטב בעיניו והביע הסכמתו עליו.

⁴ אודות נגינת החזן בראי החסידות – ראה נגינה לאור החסידות פרק 'שמועות וסיפורים' מדור חזנים וחזנות. אודת חזני ליובאוויטש וניגוני הסקארבאווע – ראה לנגן בהיכלו ע' 73 ואילך.

אם לכל אחד ואחת, אנשים נשים וטף. הנגינה בתפילה מרוממת את התפילה לאיכות אחרת לגמרי, והינה מפתח להשפיע על כל היום כולו. אנו בטוחים כי המדריך יסייע לכם ליישם את הנגינה בתפילה, הן בעצמכם, והן בהנהגת הנגינה בתפילה בקרב התלמידים או המושפעים שלכם, ובכך לזכות לברכות רבותינו נשיאינו האמורות ומפורטות במדריך זה.

היות והנגינה פותחת את כל המנעולים והמיצרים כדברי אדמו"ר הרש"ב, יהי רצון שהעיסוק בכך יפתח את מיצרי הגלות בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

הרב לב לייבמן

אלול תשפ"ג

ניגון פותח מנעולים

”אין אומן בלא כלים. אחד מכלי האמנות של חסידות היא הנגינה”

אדמו"ר הריי"צ⁵

”הרגש ויוקר בניגון חסידי – זהו חלק מעמוד השדרה של חסידים”

ר' זאב ווילנקער, מחסידי אדמו"ר הזקן⁶

”לכל מנעול יש מפתח מיוחד,
ואילו בידינו של אומן ישנו מפתח
הפותח את כל סוגי המנעולים.
זהו ענין הנגינה.”

אדמו"ר הרש"ב⁷

בנפשות בני אדם ישנם מגוון מנעולים שונים, מנעולי הלב שמעכבים את גילוי המידות, מנעולי המוח (בלשון החסידות: 'טמטום הלב' ו'טמטום המוח', שהוא במובן של אטימות, וכן המנעול של 'מיצר הגרון'), ולכל מנעול בנפש – נדרש מפתח מתאים, דהיינו דרכי הגישה המתאימה כיצד לחדור דרך המחסום, לפצח את הקוד (כגון התבוננות

⁵ ספר השיחות תש"ד ע' 93.

⁶ ספר השיחות תש"ו-תש"י ע' 231. ולהעיר שהתפילה היא עמוד השדרה של כל המצוות (קונטרס ענין תפילה לאדמו"ר האמצעי).

⁷ ספר השיחות תש"ו-תש"י ע' 10. במקור: "חותם" (כאן תורגם למנעול), שהוא סתימה (איוב מא, ז).

מתאימה, סגולה מתאימה לאותו עניין), אולם הניגון – הוא בבחינת מפתח ה"מאסטר", שפותח את כל סוגי המנעולים.
מסתבר שגם בתפילה, האדם נתקל ב"מנעולים" רבים, מנעולים שמונעים בעדו לגלות את האור האלוקי שטמון בתפילה ובנשמה. קיימים קשיים לעורר בליבו רגשי אהבת השם ויראתו, ישנן הפרעות ליישם כראוי את ההתבוננות בגדולת השם, וכל "מנעולי" התפילה הללו נפתחים באמצעות הניגון בתפילה.

מדוע חסידים מנגנים בתפילה?

להיות 'תפוס' בתפילה

שאלו פעם אצל אדמו"ר הזקן, מדוע חסידים מנגנים בתפילה. וענה: התפילה צריכה 'לתפוס' את האדם, שהוא יהיה בהתעוררות, וכאשר האדם 'נתפס', אזי מתנגן לו [ניגון]⁸.

אם יש כוונה פנימית, יש ניגון

הרז"א – ר' זלמן אהרן – שאל פעם את אחיו אדמו"ר הרש"ב, מדוע נגינה בתפילה היא אחת מדרכי החסידות?
ענה על כך אדמו"ר הרש"ב: נגינה היא מעמד הנפש שמתבטא בניגון. ישנו ניגון שבא מתוך געגועים של המנגן, ישנם ניגוני תקווה וישנם ניגוני התמרמרות ... חסידים מנגנים בתפילה משום ש'קול מעורר הכוונה'. בכדי להבין ענין פנימי – צריך לנגן. כאשר אצל חסיד מתיישב ענין בתפילה – אזי 'מתנגן לו'⁹.

⁸ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 18.

⁹ שם ע' 5-6.

מי החל את מסורת הניגון בתפילה?

“רעיא מהימנא הוה מנגן בצלותא בכל מיני ניגונא”¹⁰.

בשמחת תורה תרס"א לפני הקפות, אמר אדמו"ר הרש"ב ביאור רחב על כמה דברים האמורים בקונטרס התפילה, שיצא לאור בתר"ס ונלמד ברבים במאות מקומות ברוסיה ומחוצה לה.

בשיחה זו התייחס אדמו"ר הרש"ב במיוחד למנהג החסידים לנגן בתפילה, לעיתים בניגון שמחה, לעיתים בניגון מרירות, לעיתים בניגון של רצוא, לעיתים בניגון של שוב, לעיתים בניגון של כלות הנפש ולעיתים בניגון של אהבה בתענוגים, וכל הניגונים בהתלהבות החב"דית המיושבת, בדבקות וגעגועים אל הגבוה יותר.

“הנגינה בתפילה מתחילה ממשה רבינו. נאמר “אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת”, את השירה הזו שר משה רבינו ביחד עם בני ישראל, ובתפילה משה רבינו שר לעצמו. משה רבינו היה חב"ד'ניק; משה הוא דרגא של חכמה, ושלמות החכמה היא ע"י בינה ודעת. . היה חב"ד'ניק, וחב"ד'ניק מנגן בתפילה”¹¹.

¹⁰ מובא בכמה מקומות בחסידות, בשם הזהר (נסמן בנגינה לאור החסידות ע' 230).
זהר ח"ב קיד, ב (ברעיא מהימנא), בתרגום מארמית: “ומפני שאתה משתדל בכל יום בשתי שפתיך בתפילה לשבח לבוראך. . בכל מיני זמר וניגון בתפילה”. וראה גם זהר ח"א רסו, ב (בהשמטות), סבא עלאה אמר לרעיא מהימנא: “בך סלקין. . בכמה שירין ונגונין דצלותא”.

¹¹ ספר השיחות תש"ב ע' 133 ואילך.

פעולתה וסגולתה של הנגינה בתפילה

”נגינה בכלל, ונגינה בתפילה בפרט,
היא אחת מדרכי החסידים”¹².

סגולה לבני חיי ומזוני

אדמו"ר הזקן: שירה ונגינה בתפילה ממתיקה את הדינים ומבריחה את המקטרגים ומושיעה את האדם בבני וחיי ומזוני¹³.
לכאורה, כיצד יכולה הנגינה בתפילה להשפיע על המצב הגשמי של האדם, ויותר אפילו מאשר התפילה עצמה?
אדמו"ר הזקן ביאר זאת על פסוק ”תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה וטוב לבב כו' ועבדת את אויביך”, שאויביך הם המקטרגים על כך אחד ואחד בפרנסתו בבני חיי ומזוני בביטושים קטנים וגדולים כידוע, וכל זה מפני שעבודת השם (התפילה) לא הייתה ב”שמחה וטוב לבב”, היינו הרגשת הענג והשמחה בהבל הלב בשר ובשיר ורננה מתמצית השגת אלקות . . . והוא הממתיק כל הדינים והקטרוגים שלא יהיה נמשך שום קטרוג על כל אחד ואחד . . . אשר על כן צוה [אדמו"ר הזקן] לכל מר נפש מבני חיי ומזוני, שיתפלל בשיר ובשמחה ותענוג פשוט שמצד עצמות א"ס ב"ה ממש, שיברחו כל המקטרגים מזה וכו', וזה בדוק ומנוסה” (מתוך מכתב אדמו"ר האמצעי¹⁴).

¹² ספר השיחות תש"ב ע' 134. וראה שם ע' 122 שאדמו"ר הזקן שמע מהרב המגיד בשם הבעש"ט, שהנגינה היא אחת מדרכי העבודה בחסידות.

¹³ אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"א ע' רסד (בהוצאה חדשה – ע' קעד-ו, אגרת מ'). קטע ארוך מאגרת זו מובא להלן בשער הביאורים.

¹⁴ נסמן בהערה הקודמת.

וכן מבואר בחסידות – בשם הזהר הק' – בנוגע לשירת הלויים בבית המקדש, שממתיקה דינים בשמים ומבטלת קטרוגים, וזה לשונו של אדמו"ר האמצעי:

"שיר הלויים בבית המקדש שהיה בקול ערב בנעימות יתירה כדי להמתיק כל בחי' הדינין הקשים ... ע"י נעימות קולם בשיר שלהם בכלי ובפה, שמזה הטעם נק' 'בדיחי דמלכא' כמ"ש בזהר ... ועל דרך משל שאנו רואים שיש בכח השיר וניגון בכלי זמר בקול הנעים לשמח גם למי שהוא בעצבות גדולה מאיזה דבר צער ויגון גדול, כאשר ישמע קול ערב ונעים בשיר הכלי זמר הטוב כנגן המנגן, יבא עליו רוח חדוה ועונג ושמחה בנפש הנעצבת, ויפול ממנו העוצב והדאגה כידוע, וכמו שהיה דוד מנגן לפני שאול וסר מעליו רוח הרעה שהי' מבעתו כו'. וכך עושין לפני שרים ומלכים גדולים להסיר העוצב ע"י קול שירה וזמרה בקול ערב ונעים המשיב את הנפש לעורר את החדוה ועונג, וממילא יפלו כל הדינים ומקטרגי' הרעים, שאינן פועלים רק בעת רוגז ועוצב כו', אבל בשעת שמחה ועונג וחדוה אין להם מקום כלל לקטרג כידוע וד"ל. וכך היה עיקר המכוון בשיר הלויים על הקרבן, שהקרבן עצמו מכפר על העון כו', ולהסיר הקטרוגים הרעים ולהמתיק הדינים שנעשים מן העונות כו' ... שהוא בחי' ההתלהבות בשמחה וחדוה ועונג האלקי כדי לעורר את החדוה ועונג העליון למעלה להאיר אור פני מלך חיים כו', ועל ידי זה יומתקו כל הדינים והמקטרגים העליונים"¹⁵.

והשירה בתפילה (שנתקנה במקום קרבן) היא כנגד שירת הלויים על הקרבן, כדלקמן בשער הביאורים בתחילתו, ולכן כשם שהלויים על הקרבן היו ממתיקים דינים בנגינתם, כך היום בנגינה בתפילה – יש כוח לאדם להמתיק דינים ולהיוושע בפרנסה בריאות ומשפחה, כדברי אדמו"ר הזקן.

¹⁵ תורת חיים ח"ב קט, ג ואילך. וראה ראה לנגן בהיכלו ע' 96-97 וש"נ.

גילוי אלקות אמתי

אדמו"ר האמצעי: ניגון בתפילה פועל "אמיתיות גילוי אלקות
בנפש"¹⁶.

ההסבר לכך הוא:

תכלית התפילה היא לחזות באלקות. אלקות זה מעבר לתפיסה השכלית של האדם, ולכן כמה שלא יתבונן, הוא עדיין מוגבל ואיננו נוגע באלקות. וזוהי סגולתו של הניגון, לעשות מעבר ממצב של התבוננות שכלית, אל הרובד ש"מעבר לשכל". זהו רובד שקיים בעצם בתוך הנשמה של כל יהודי, ורובד זה מתגלה באמצעות הניגון.

(ראה בזה בהרחבה יותר לקמן בשער הביאורים: פעולת הניגון על ההתבוננות)

"נהפך לאיש אחר"

אדמו"ר הצמח צדק רושם: "ניגון בתפילה נהפך לאיש אחר על ידי
גילוי פנימיותו"¹⁷.

כיצד ניתן להפוך "לאיש אחר" ע"י ניגון, ומהי המשמעות בכך?
הרמב"ם כותב בהלכות תשובה¹⁸, שהאדם צריך לעשות תשובה באופן שירוגש אצלו ש"איני אותו האיש שעשה אותן המעשים", היינו שהאדם נהפך מן הקצה אל הקצה ונהיה כמו בן אדם חדש. וכך הוא בניגון, שהניגון פועל עלייה והתרוממות אל השורש האלוקי, כעין תנועה של "תשובה". וכך מקובל לומר, שהיכל הנגינה הוא סמון להיכל התשובה. וכך באמצעות הניגון האדם מסוגל להרגיש כמו אדם חדש, ולפתוח דף חדש.

בחסידות מבואר, שע"י ניגון נפעלת (בנשמות ובמלאכים) עלייה ממהות למהות, עלייה עד אין שיעור¹⁹.

¹⁶ אגרות קודש אדמו"ר האמצעי שם.

¹⁷ אגרות קודש שלו ח"ב ע' קד (בהוצאה חדשה - ע' מט).

¹⁸ פ"ב ה"ב.

¹⁹ נגינה לאור החסידות ע' 217 וש"נ.

עצה לטמטום המוח

החסיד ר' ישראל דובער נ"ע מוועליזש, מהמפורסמים בעדת החסידים, היה בר דעת בנגלה ובחסידות ועוסק בעבודת התפילה, מקושר לאדמו"ר המהר"ש ובהיותו אבן אבן היה פעמיים אצל הצמח צדק. הוא הגיש פתק ביחידות לאדמו"ר מהר"ש – בשנת תרל"ח – שהגם שהוא מתייגע בהבנת העניין ומבין היטב, אך חסר אצלו התענוג (געשמאק):

אדמו"ר מהר"ש ענה ביחידות: **"יגיעה איננה מסירה את טמטום המוח. העצה שלך היא נגינה בתפילה"**²⁰.

ר' ישראל דובער העיד (בספרו זאת לפני אדמו"ר הרי"צ, בשנת תרס"ב), שלאחר יחידות זו החל ליישם את הוראת אדמו"ר המהר"ש ונהפך לאדם אחר.

"טמטום (=אטימות) המוח", הכוונה שחסר לאדם התפעלות שכלית על מה שהוא לומד ומבין. וזה גרוע יותר מאשר טמטום הלב²¹. ואפילו מחסום זה מסוגל הניגון לפרוץ.

'מושכות' לנפש הבהמית

פעם אחת, אדמו"ר הזקן נכנס לבית המדרש הקטן, ולאחר משך זמן שהיה בדבקות – למד בעל פה את המשנה הבאה:

"במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה": זמן התפילה הוא ה'שבת' של ימי החול²², 'במה בהמה יוצאה' – באמצעות איזו עבודה בתפילה אפשרי להוציא את הנפש הבהמית? בנפש הבהמית ישנן מדרגות 'גמל, נאקה, חמור, סוס'. – לכל דרגה של נפש הבהמית ישנו סדר עבודה בפני עצמו. אמנם העבודה הכללית היא, ש'כל בעלי השיר יוצאים ונמשכים בשיר'. 'שיר' הוא טבעת, אליה קושים את החבל, 'יוצאים

²⁰ לקוטי דבורים ח"ג ע' 904.

²¹ ראה מאמר ד"ה לפיכך תשט"ז וש"נ.

²² ראה לקוטי תורה דברים צו, א. שיר השירים טז, ד.

בשיר' ו'נמשכים בשיר' הם רצוא ושוב. השיר והזמרה בתפילה זוהי סגולה עצמית, להוביל את הנפש הבהמית ולברר את הטוב שבה, ולעורר את הכוונה הפנימית²³.

*

אדמו"ר הרש"ב התבטא על כך שהחסידים מנגנים בתפלה בניגוני התעוררות ודבקות: "כל בעלי שיר יוצאין בשיר ונמשכין". המתפלל החסידי – יש לו 'רסן'²⁴, שמגביל את הדברים הגשמיים, אפילו המוכרחים, ובפרט אלו ש[רק] חושבים שהם מוכרחים²⁵. לניגון יש טבע למשוך את הלב, לשבות ו'להפנט'. כך באמצעות הניגון האדם מסוגל למשוך, לשבות ו'להפנט' את הנפש הבהמית, שהיא תפסיק להשתולל, ותימשך ותיגרר אחר הוראות הנפש האלקית. ולהעיר מהביאור על הפסוק "וישרנה הפרות", שבעת נשיאת ארון הברית, גם הפרות הגשמיות שרו שירה לה²⁶.

23 ספר השיחות תש"ב ע' 134.

24 במקור באידיש: צוים. זהו ה'שיר' הנזכר במשנה על פי פשוטה, שמדברת אודות טבעת בצוואר הבהמות.

25 ספר השיחות תש"א ע' 112.

26 נסמן בנגינה לאור החסידות ע' 232.

מה מיוחד בניגון שהתפללו בו?

תחנת מילוי לניגון

שאלה: ראינו מה הניגון עושה לתפילה. וכעת, מה התפילה עושה לניגון?

ניגון שבו התפללו – הוא ניגון ממולא, – כאשר מנגנים אותו שומעים את הענין שבו התפללו בניגון זה²⁷.

לכאורה, כיצד ניתן "למלא" ניגון, הרי ניגון זה תווים וצלילים מסויימים, ומי שמתפלל בניגון לא מחדש בו צלילים חדשים? אלא, שבאמת התווים של הניגון זה רק הגוף של הניגון, ואילו הנפש של הניגון הוא הכוונה שהאדם מבטא בניגון²⁸. כמו גם במילים, את אותן המילים האדם יכול לומר בהבעתיות יותר או פחות, ברוח כזו או אחרת. בניגון: כל אחד יכול לשמוע את ההבדל בין בן אדם שמנגן עם הנשמה, לבין מחשב נטול נשמה שמנגן "לפי הסרגל" ללא שום הבעתיות. כך ברובד דק יותר, אינו דומה ניגון שהאדם מנגן בהבעתיות רגילה, לניגון שהאדם נכנס בו עמוק, למעמקי הנפש, וכל עצם נפשו נתפסת בניגון.

- יש לציין שלא רק "מילויים" אלא אף חיבורם של ניגונים רבים אירע תוך כדי תפילה. לדוגמא, הבעל מנגן החסיד ר' שלום חריטונוב, שו"ב ניקולייב, היה מחבר ניגונים תוך כדי תפילה: בתפילה היה זורם לו כמו ממעיין, ולאחר השבת או לאחר היום טוב הוא היה רושם בתווי נגינה את מה שיצא לו בשעת

27 ספר השיחות תש"ב ע' 122.

28 ראה ספר המאמרים תרפ"ב (הוצאת תש"ע ואילך) ע' נא-נב.

התפילה²⁹.

להמשיך את התפילה על פני כל היום

שאלה: כיצד ניתן במשך היום "להיכנס" למצב נפשי של תפילה?
את משאלת חז"ל – "הלוואי שיתפלל אדם כל היום כולו"³⁰ – ניתן ליישם במשך היום, כאשר מנגנים ניגון שהתפללו בו³¹.
במשך היום שהאדם עוסק בענייניו ועסקיו הגשמיים, הוא מתרחק מן המצב הנפשי של קדושה שהיה נתון בו בשעת התפילה. כיצד הוא יכול במהלך היום להעמיד את עצמו במעין המצב של תפילה? זאת אפשרי על ידי שינגן ניגון שניגן אותו בשעת התפילה. ניגון זה יעורר וירענן בתוכו את מהלך הנפש שהיה שרוי בו העת תפילתו.

לטבול בניגון טהרה

מאדמו"ר האמצעי: כאשר שרים ניגון שהתפללו בו – זוהי אחת מד' הדפנות של 'מקווה חסידית'³².

---

29 מפי נכדו, ר' אברהם שי' חריטונוב מקראונהייטס, ששמע מאביו הבעל מנגן ר' שמשון ז"ל בנו של ר' שלום ז"ל.
30 ברכות כא, א ועוד. הובא בתניא פי"ג.
31 לקוטי רשימות (בספר הניגונים) סימן ל"ח.
32 ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 371. ועד"ז ובביאור יותר באגרות קודש אדמו"ר הרי"צ ח"ו ע' רסח, לגבי "תפלה במתינות ובקול זמרה".

נגינה בתפילה: שער הסיפורים

”כמו אחד מתפעל מתפלת אדם צדיק המתפלל בדחילו ורחימו ומסירת נפש, שעל ידי זה מתפעל גם הוא”³³.

*

”כשרואה שחבירו מתפלל בכוונה מתפעל גם הוא להתפלל יותר מרגילותו, שכוונת חבירו בתפלתו אצלו הוא בחי' מקיף”³⁴.

*

”בעת שאדמו"ר הזקן היה לומד או מתפלל,

לא היו הנוכחים יכולים לזוז ממקומם ממתיקות נגיגו”³⁵.

”ניגון פולח כליות ולב”

החסיד ר' אבא מצאשניק סיפר, שר' חיים אברהם – בנו של אדמו"ר הזקן – היה מתפלל באריכות כשלוש שעות ביום. בקיץ היה משכים להתפלל, ולשעה תשיעית כבר היה אחרי התפילה, ולומד שיעור גמרא בעיון עד השעה שתיים עשרה בצהרים. בחורף היה משכים לבוא לבית הכנסת והיה לומד מאמרי דא"ח, זהר ופרי עץ חיים כשלוש שעות קודם התפילה.

החסיד ר' חנוך הענדל מספר: כשבאתי לליובאוויטש בפעם הראשונה – בקיץ תר"ג, וראיתי אופן תפילתו של כ"ק הרה"ח ה"ר חיים אברהם כשהוא יושב, פניו לוחטים, עיניו עצומות, ומתפלל מלה במלה, ומזמן לזמן מנגן בניגון פולח כליות ולב – עמדתי מרעיד, ונשתוממתי

33 תורה אור מקץ לג, ד.

34 תורה אור נד, ג. – ההבדל בין שני המקורות הללו נתבאר בקובץ הערות ישיבת כפ"ח יו"ד שבט תשע"א. וע"פ תו"ח שמות ח"א קח, ג אפשר לומר שזהו "קול (של אדם אחד) מעורר הכוונה" (אצל אדם אחר).

35 ספר השיחות תש"ג תש"ב ע' 122. "ניגון ארבע בבות" ע' 19.

על המראה³⁶...

התפשטות הגשמיות: באמצע שריפה

הרה"ג ר' אהרן מקרמנצ'וג, חתן של אדמו"ר האמצעי ומנכדיו של אדמו"ר הזקן, היה מתפלל לפעמים בביתו ביחידות, בקול ניגון נפלא. הוא היה בעל קול דק, ויודע נגן. לפעמים היה מתפלל בלחישה, אך זה ודאי כי בעת תפלתו לא ידע מכל הנעשה סביבו. מעשה שהיה, ונפלה דליקה בביתו, ור' אהרן התפלל אז סגור בחדרו, ובעת הדליקה צעקו כל בני הבית וגם אנשים זרים שבאו להציל, אך ר' אהרן לא שמע, עד כי הוכרחו לשבור את כל הדלת, ונכנסו ומצאוהו יושב ומתפלל, והוציאוהו דרך החלון ולא ידע מאומה מכל הנעשה עמו עד גמרו את התפלה, ואז שאל איה הוא ומה זה³⁷.

קירוב לחסידות בזכות ניגון בתפילה

החסיד ר' גרשון בער מפאהאר, מחסידי אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש, ומתלמידי ר' הלל מפאריטש, סיפר לאדמו"ר הרי"צ: "שמעתי מחסידים הראשונים (חסידים של אדמו"ר הזקן), שנתקרבו לחסידות על ידי התפילה בנגינה – הניגונים החסידיים מאד השפיעו עליהם". וסיים ר' גרשון בער: "הנני מתמרמר על שאיני מנגן – אף שהנני גם כן כבד פה אין זה נוגע לי כל כך – והנני חושב זה לי לעונש". וזלגו עיניו דמעות³⁸.

36 מתוך יומן אדמו"ר הרי"ץ, נדפס ב'התמים' חוברת ח'.

37 מרשימת אדמו"ר הרי"צ "דברי ימי הרבנית רבקה", בשם הרבנית רבקה אשת אדמו"ר מהר"ש. אודות ר' אהרן מקרמנצ'וג ראה תולדות חב"ד ברוסיא הצארית פרק ל"ו.

38 ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 9.

תיאור תפילת אדמו"ר מהר"ש בטרבורג

פעם בהיות אדמו"ר מהר"ש בטרבורג בענייני הכלל, הוכרח להשאר שם ביום היארצייט של אמו. אנשים ונשים מכל סביבות פטרבורג נהרו לשמוע את תפילתו של אדמו"ר מהר"ש לפני העמוד. גם גנרל אחד נכרי, בשם פבל דמידוב, שהכיר עוד את אדמו"ר הצמח צדק בביקורו בצבא, כשראה שהמוני יהודים באים לשמוע את תפילתו של הרבי, ביקש לשכור עבורו חדר סמוך בסוד, ובא לשמוע גם הוא.

"כשלושה רבעי שעה ארכה תפלת ערבית. קולו של כ"ק אאזמו"ר היה חזק אף כי מחריד את הלב ומרעידו אבל עם זה מלפפהו בנעימה מיוחדת. רגעים אחדים עמד כ"ק אאזמו"ר סמוך על העמוד מנגן בינו לבין עצמו ניגון חרישי המביע געגועים לעבר נעים והוא מר"³⁹.

גם תינוק צריך לדעת: ניגונים זה חלק מהתפילה...

תיאור על אדמו"ר הצמח צדק כשהיה ילד כבן ארבע או חמש, כאשר נתייתם מאמו (בגיל שלוש) וחינוכו היה על סבו אדמו"ר הזקן:

"בין החסידים היה מפורסם, אשר בשעה שכ"ק אדמו"ר הזקן היה מתפלל, היה נכדו הילד לוקח שני תפוחי אדמה ומפצלם כדמות בתי תפילין ולוקח פתילים לרצועות וקושרם בזרועו ובראשו ומתנענע, וגם מנגן בניגונים שונים, ועושה עצמו כמתפלל"⁴⁰.

תפילה וניגון – היינו הך

בשנת תרמ"ד או תרמ"ה אדמו"ר הריי"צ (שהיה אז כבן 4 או 5) למד בחידר. החידר היה בחדר שני של בית המדרש, היכן שהיה מתפלל אדמו"ר הרש"ב שלוש תפילות ביום, והיה מאריך בתפילה. אדמו"ר

39 אגרו"ק אדמו"ר ריי"צ ח"ח ע' קמח-קנ.

40 התמים כרך א' ע' 254.

הרשב"ב נהג לנגן בתפילה ולהתהלך הלך ושוב, להקיש באצבעו ולעשות תנועות בידייו בהתרחבות. הייתי ילד קטן – מספר אדמו"ר הריי"צ – והונח אצלי, שלהתפלל – פירושו לנגן. – פעם כאשר דודו הרז"א שאלו מה עושה כעת אביו, שהיה אז באמצע סעודת שבת וכדרכו ניגן ניגונים, השיב הילד – שהאבא אוכל ומתפלל. כי אצלו היה מונח, שלנגן ולהתפלל זה היינו הר"י⁴¹.

ניגון העמקה רגיל...

לפנינו תיאור מתפילת אדמו"ר הרשב"ב בליוואוויטש, מאייר שנת תרנ"ו:

"... כבר עברה שעה שניה אחר חצות וכ"ק אאמו"ר עודנו עומד בברכות יוצר, אם כי מנגן אחד הניגונים הישנים הרגיל בפי כל, הניגון הוא בעל שלש בבות: בבא קמא מתארת חושב שכל עיוני ומתעמק בו ותנועת הבבא מתארת הירידה מעומק לעומק, בבא תנינא מתארת התרגשות והתפעלות על ההבנה השכלית שעומד בה, ובבא תליתאה מתארת את הכוסף והגעגועים בתשוקה למרחב ורום בלי סוף, ובניגון זה מתפלל כ"ק אאמו"ר, הנה בקולו הממושך חודר ללב השומעים בהדרת קודש"⁴².

לשמוע אל התפילה ואל הרינה

אדמו"ר הריי"צ מתאר במכתבו⁴³:

יהודי אחד, בשם ר' פנחס הכהן, הגיע פעם בשבת לבקר את אדמו"ר הרשב"ב, היה זה בחורף תרס"ז בוירצבורג. המניין בדירה היה

41 ספר השיחות תש"ה ע' 17.

42 ספר השיחות תש"ו-תש"י ע' 426. ניתוח תיאור הניגון המופיע כאן, ראה בכתבה "ניגון העמקה". ראה גם תיאור בספר השיחות שם ע' 82, שאדמו"ר הרשב"ב נ"ע התפלל בניגון ולא שם לב למאומה סביבו.

43 אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ ח"ה ע' ערה.

מסיים להתפלל בשעה 11, והיהודי בא בשעה אחת אחר הצהריים. היהודי התקבל ע"י אדמו"ר הריי"צ שהזמינו להיכנס לחדרו שהיה מול חדר אדמו"ר הרש"ב. בינתיים נשמע קול אדמו"ר הרש"ב בתפילתו, והיהודי שעוד טרם ידע מדרכי חב"ד [אודות מנהג אריכות התפילה] לקח כסא והתיישב אצל הדלת לשמוע אל התפילה ואל הרינה. אדמו"ר הרש"ב התפלל אז ברכות ק"ש וישהה בתפילתו בברכות ק"ש וק"ש יותר משעתיים בניעימה והתלהבות בשיר ובזמרה ושפיכת הנפש כדרכו בקדש, מה שעשה רושם אדיר על היהודי, בפרט כשנודע לו שאדמו"ר הרש"ב מתחיל את עבודתו בלימוד והתבוננות קודם התפילה בשעה רביעית קודם אור הבוקר ולא טעם מאז מאומה מלבד כוס חלב...

- בליובאוויטש היה יהודי שהיה מגיע בקביעות בשבת אחרי הסעודה לשמוע את תפילת אדמו"ר הרש"ב, ובשעת מעשה היה קורא תהלים ובוכה⁴⁴.

מחזה נהדר מ'חדר שני' בליובאוויטש

לפנינו תיאור של 'חדר שני' בליובאוויטש, שבו היו מתפללים החסידים המאריכים בתפילה:

"... כשהיו נכנסים ל'חדר שני' של המניין, היו נפעמים מהמחזה הבלתי רגיל שנתגלה. כל אחד שקוע בשרעפיו ושרוי בדבקות, אינו שומע ואינו רואה את הנעשה סביבו. זה שר בניגון "ברוך גוזר ומקיים", השני אומר "חנן ורחום", השלישי אומר "וכולם משבחים ומפארים", ואחר מצוי בעיצומה של תפילת "אהבת עולם" ואומר מילים ספורות, כאשר פירוש המילים מזדקר מכל מילה בכל כך הרבה עסיסיות של השגה, בהתקשרות כזאת וקול תחנונים כזה שמרגישים שבכל מילה מתעלה המתפלל מעלה מעלה! הוא מתקרב יותר ויותר אל הנקודה,

44 ספר השיחות תש"ו-תש"י ע' 13. ובקובץ 'התמים' ע' 226 – תיאור כיצד תפילת אדמו"ר הרש"ב עוררה לבבות.

והנה הנה הוא משיג את מטרתו. ניגון התחנונים של "מהר והבא עלינו ברכה ושלו" והניגון השקט והנעים של "ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו", קול הבטחון בו אומר "כי א-ל פועל ישועות אתה" וקול השמחה בו הוא אומר "וקרבתנו מלכינו לשמך הגדול" - מעניקים לו את הכח לומר שמע ישראל⁴⁵.

תגלית מרעישה "מקירות הלב"

כך מתאר הרב נחום שמריהו ששונקין, שהגיע בתור בחור צעיר להתקבל בישיבת תומכי תמימים אשר בליובאוויטש, את המפגש הראשון שלו עם עבודת התפילה⁴⁶:

"אף כי רק האולם הקטן היה מוקדש לתפלה, אך בימיי שכבר נתברו התלמידים והאולם הקטן לא הכיל את כולם — התפללו באולם הגדול. אני עדיין טרם התקבלתי לישיבה כי היה עוד עלי להבחן אצל הרב החסיד הר"ר זאב וולף לוויטין המפקח על הלמוד, ולכן חיפשתי לי מקום מיוחד להתבודד, לעיין ולהעמיק בסוגיא שהבוחן אמר לי לעיין בה. חשבתי שכיון שסדר התפלה נגמר כבר, הרי אמצא לי מקום מוכשר לכן באולם הקטן כי חשבתי שאין שם כבר איש. נכנסתי לאולם הקטן כשגמרא גיטין בידי ומה מאד נרעשתי מהמחזה אשר ראיתי, באולם הגדול כבר התחילו ללמוד וכבר שומע אתה קול תורה אדיר מהמון התלמידים הלומדים בשקידה ופה באולם הקטן עומדים מספר מסוים של תלמידים ופניהם אל הקיר, מתפללים מקירות לבם. עמדתי משתאה ומחריש ומסתכל בהם ואיני יודע מה מקום לתפלתם זאת אחרי שכבר נגמר סדר התפלה כי מעולם לא ראיתי כזאת, לא ראיתי שבני אדם יתפללו באיחור זמן שכזה, ועומד אני כולי משתומם ותוהה,

45 לקוטי דבורים ח"א ליקוט ה' ח"א ס"ה. במהדורת לה"ק - ע' 155.

46 בטאון חב"ד חוברת עשירית ע' כו ואילך, במדור "ימי האור והקדושה", תחת כותרת "התפילה בליובאוויטש". ובהמשכה מתאר של תפילתם של ר' דוד האראדאקער ושל ר' שילם קוראטין.

מה עושים צעירים הללו בתפלתם. זמן רב עובר עליהם בשתיקה, בדומיה, שקועים מאד במחשבותיהם וכנראה מתבוננים באיזה דבר ולאחרי הדומיה מתעוררים, זה מתעורר ומנגן ניגון חבידי של מרירות וזה מתעורר ומנגן לו ניגון של שמחה, זה מתעורר ומתחיל לאמור דברי תפלה בהכנעה רבה ובשפלות עצומה, בקול תחנונים, מתחנן לפניו יתברך ואומר "זהאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך" וזה מתעורר ואומר בקול בוכים ועיניו זולגות דמעות "ולא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד", ואני עומד ומתבונן בכל אשר לפני ושואל לנפשי רבישע מה זאת לפניך? יודע אני אם בני אדם מצטערים, מרי נפש, בוכים ומצטערים הרי זה רק על גורלם המר בגשמיות, או שהוא עני מדוכא גווע מרעב, או חולה מסוכן בביתו, ספינתו טובעת וכדומה, על דברים אלה בני אדם מתריעים, זועקים, צועקים ושופכים דמעות אבל בחורים צעירים אלה, כלום חסר להם דבר? כל מחסורם ממלאים להם, אין חולה בביתם, אין ספינתם טורפת, אך אין זאת כי אם כל עניינים אלה ישנם גם ברוחניות, זה מרגיש כבר והכיר שעני הוא ברוחניות, כי נפשו רוחו ונשמתו מדוכאים וגוועים ברעב רוחני, זה מרגיש בנפשו שחולה הוא ברוחניות, זה מרגיש ומצטער ונפשו עליו תאבל כי ספינתו הרוחנית טובעת בים של מחשבות זרות, ואתה עומד ותוהה מאין בא להם, לצעירים אלה הרגשה כזו שלא ראית זאת מעולם אפילו בין שביעי ימים ומכל שכן לעולי ימים שכמותם, אין זאת כי אם ישיבה זו היא כמין בית חרושת, מעבדה כימית רוחנית שנכנסים אליה חומריים וגסים ויוצאים ממנה עדינים ורוחניים. עמדתי שקוע במחשבותי זמן רב וכבר שכחתי על הבחינה שלי..."

’זקף גדול’ בניגון שירת הים

הרה”ק ר’ ברוך שניאור שניאורסאהן – סבא של הרבי – מתאר את תפילתו של אדמו”ר הרש”ב נ”ע כאשר היה מתפלל לפני העמוד בשנה אחרי הסתלקות אמו הרבנית רבקה⁴⁷:

”כל התפילות בציבור ששמעתי ממנו היה באמת מאד נפלא, ודביקות בחב”ד מאד נעלה. . כל התפילה היה בניגון מיוחד לכל דבר. וכמעט מ”הודו” ועד שמונה עשרה – ושמונה עשרה בכלל – היה נשמע כל דבריו בקול. ולא קול חזק, זולת בקריאת שמע לא היה נשמע כי אם הפסוק ראשון לבד, והאריכות בד’ ד”אחד”. בתיבת ”אז ישיר” היה מנגן תיבת ”אז” לבד. וכל השירה היה אומר כל התיבות בקול. ובתיבת ”תביאמו” היה אומר תחילה ”תביאמו”, ואחר כך היה אומר תיבת ”ותטעמו” עם תיבת ”בהר נחלתך”⁴⁸. ואחר כך בתיבת ”מקדש” היה מנגן כמו בתיבת ”אז ישיר” כנ”ל. . . ופסוק ראשון דקריאת שמע – ”שמע” – היה מאריך בחב”ד וניגון. . . והשמונה עשרה בחזרת הש”ץ היה נשמע בקול רם ובניגון ישר ונעלה. . . וכל תפילת השחרית נמשך כמו שתי שעות רצופים.”

הרב יהודה חיסריק ע”ה מספר בזכרונותיו מליובאוויטש, שבכלל נעימת התפילה בליובאוויטש הייתה לא מתוך כיווץ ומרירות, אלא מתוך שמחה וצהלה. בפרט בהגיע לשירת הים בפסוקי דזמרה הוא מתאר תיאור מיוחד שהיה מבוסס על הנהגת רבותינו נשיאינו בעצמם, לומר את שירת אז ישיר בתפילה בקריאת הטעמים (!):

”אז ישיר’ היה החזן משמיע בקול רם, פסוק בפסוק. וכן שמעתי כמה פעמים בשנת תרע”ד, כשהייתי נוכח בעת שכ”ק אדמו”ר מוהרש”ב היה מתפלל לפני התיבה, שאמר ’אז ישיר’ בקול רם ובטעמים, והיה נשמע כל דיבור ודיבור.

47 רשימות הרב ש”ע פב, ”הנהגות בעת התפלה כסלו-טבת ה’תרע”ה.”

48 קיימת הקלטה מפי ר’ זושא פרוס בשם החסיד ר’ פריץ מוצ’קין שמדגים כיצד הייתה תנועת הניגון של אדמו”ר הרש”ב בפסוק זה.

וכן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, בשנת תר"פ-תרפ"א הייתי מהמניין שהתפלל בו כ"ק, והניגון היה כמו [של] כ"ק אביו, ו"אז ישיר" בקול מוגבה ובטעמים. וכשהגיע לפסוק 'מקדש' היה מגביה קולו, והיה נשמע ה"זקף גדול" ברור ובהפסק, ואח"כ 'השם' – בנמיכת הקול מעט".

ואכן, בטעמים המיוחדים של שירת הים, נרגש אין שכל הקריאה רצופה ב"סימני קריאה"! כל סיומי הפסוקים, שבדרך כלל בקריאה הרגילה מסתיימים בהנמכת הטון לאות סיום המשפט, בשירה זו – סיומי הפסוקים הם בטון מוגבה ומודגש. וגם בנימה הכללית של קריאת השירה יש ביטוי לאושר ועליצות הנפש. וכן מתבטא אדמו"ר הריי"צ במאמר המדבר על סוגים שונים של 'קריאה'⁴⁹, ששירת הים היא "קריאה של שבח ותהילה". במיוחד, ה"זקף גדול" מורה על קריאה מוגבהת. ולהעיר שיש התייחסות לאותו ה'זקף גדול' על תיבת "מקדש" אפילו ברש"י על הפסוק, בפשוטו של מקרא שבדרך כלל איננו מתייחס לטעמי הנגינה.

- הנהגה זו, לומר את שירת הים בטעמי הנגינה, מקורה במשנת חסידים⁵⁰: "ויאמר השירה (שירת הים) בטעמים", זאת בנוסף להנחייה הכללית (לפני זה שם⁵¹), ש"כל פסוק שבתפילה יאמרנו בטעמים הראויים לו", שהכוונה לכאורה לטעמי תהלים שגם הם טעמים של שירה כנודע.
- בקיצור השל"ה⁵²: "שירת הים צריך לומר בכונה ובניגון הטעמים ובשמחה גדולה".
- "כתב אאמו"ז מהרי"ה ז"ל בספרו יוסף אומץ סי' רפ"א בשם 'ספר חרדים', שאחת מעשר סגולות שמכפרין עונותיו של אדם בלי סגוף וענוי, הוא מי שקורא 'וישע' בשמחה ובנגון כמו

49 ד"ה מן המיצר קראתי תרצ"ז.

50 תפילת היצירה פ"ח מ"א.

51 תפילת העשייה פ"א מ"ג.

52 מס' חולין.

שאמרוהו ישראל בשמחה בשעת קריעת ים סוף, ולכן מנהגי לאמרו בנגון הטעם כקורא בתורה עכ"ל, וכך הביא השל"ה...⁵³

מחזה ניגונים מפליא: "כמוצא שלל רב"

לפנינו תיאור על החסיד ר' חנוך הענדיל, מתאר הרב שרגא פייבוש זלמנוב:

"אני זכיתי לחזות בנועם זיו תפארתו (של ר' חנוך הענדיל) בפעם הראשונה בשנת תרנ"ה, בין פסח לעצרת אשר אז באתי ללמוד לליובאוויטש, זוכר אני אשר פעם הייתי לומד בחדר שני מבית המדרש של אדמו"ר הנקרא 'זאל הקטן', שיעור עיוני בגפ"ת והנה פתאום הגיע לאזני קול נעים בנגון וזמרה המעורר את הלב, הפסקתי את למודי ופניתי אל פתח בית המדרש ואראה מחזה מפליא, הנה באמצע השולחן העומד בבית המדרש ממזרח למערב יושב איש אשר הדרת פנים לו מעוטף בטלית ותפילין ומתפלל בקול זמרה בנגון נעים (אשר היה ידוע בליובאוויטש) ואומר מלה במלה שירת 'אז ישיר', פניו צהובות כמוצא שלל רב⁵⁴, ומעיניו יזלו דמעות באין הפוגות..."⁵⁵

בהקשר לכך מסופר עוד, שחנווני אחד בליובאוויטש היה סוגר את חנותו בכל שבוע בימי שני וחמישי, במיוחד כדי ללכת לשמוע את תפילתו של ר' חנוך הענדיל⁵⁶.

'וואריאציות' מהפנטות על קריאת שמע

⁵³ 'נוהג כצאן יוסף' לר' יוסף יוּפּא קאשמן, הלכות פסוקי דזמרה. 'וסף אומץ' סימן רפ"א.

⁵⁴ לשון הכתוב תהלים קיט, קסב. ויש להעיר מן הפירוש "צהר תעשה לתיבה" (נח ו, טז), שהכוונה הפנימית כפירוש הבעל שם טוב היא לתיבות התפילה, וצהר הוא אבן טובה (רש"י על הפסוק), והיינו שתיבות התפילה תהיינה מאירות כמו אבני חן.

⁵⁵ התמים כרך א' ע' 82.

⁵⁶ לשמוע און (מהדורת המתורגמת) ע' 158, מדור סיפורי אדמו"ר הרש"ב סיפור ע"ה.

ד"ר ישראל גוטין שהיה בליובאוויטש מספר שנים, בישיבת תומכי תמימים המקורית בחצר אדמו"ר הרש"ב, מעלה בזכרונותיו בספר "כור עוני" בתווים כמה וכמה ניגוני חב"ד מיוחדים שנחקקו בזכרוננו מאותה תקופה. בין הדברים הוא מתאר את הנגינה שבה החסיד ר' שילם קוראטיץ⁵⁷, 'חוזר' של אדמו"ר הרש"ב ומשפיע ראשי בישיבת תומכי תמימים, היה מאריך בתפילתו, תוך כדי שהוא קורא לזה "הוואריאציות החב"דיות שלו לתפילה", בייחוד בזמן קריאת שמע, שהוא אהב מאד להאזין להן, כאשר עיניו של ר' שילם היו זולגות דמעות, וד"ר גוטין מעיד על עצמו שהיה "נרגש מהאמיתות שבתפילתו":

- "וואריאציות" היא צורה מוזיקלית, שבה אותו המשפט המוזיקלי חוזר ונשנה פעמים רבות אך כל פעם ב"וואריאציה" – נוסח – שונה, כגון בשינוי מקצב ובהוספות שונות, כאשר כל הוואריאציות הן בעצם רק "הלבשות" שונות לאותה ה'תנועה', לאותו המשפט המוזיקלי הראשוני. כאן הביטוי "וואריאציות" ניתן בשם המושאל ובדימוי מסוים, לניגון המתנגן תוך כדי תפילה, שאמנם מבוסס על תנועת ניגון מסוים ומוגדר, אך בכל פעם המתפלל "מוליך" את הניגון בצורה שונה ומבליט בו

⁵⁷ תרמ"ה (בערך) – תרע"ט. ראה אודותו – "ר' שילם" (שמואל קראוס).

דגשים אחרים – בהתאם להשראת התפילה.

וכן מתאר גם ר' פאלע קאהן בספר "ליובאוויטש וחייליה"⁵⁸: "ר' שילם ז"ל המשגיח היה מאריך בתפילתו ... היה לו ניגון מיוחד בתפילתו, ומי שהיה שומע את תפילתו לא היה יכול להפרד".

הניגון שניקר מעל 50 שנה

סיפר הרה"ח אברהם ליסון ז"ל מכפר חב"ד, בחורף שנת תנש"א: בעמדי בתחנה המרכזית בתל-אביב להניח תפילין, הגיע לשם יהודי המתגורר באחד מיישובי מפא"י (כמדומה בברור חיל) בתור הורה של אחד המתיישבים, וסיפר:

בשנת 1938 [תרח"צ] הייתי בעיירה 'מארינבאד', שם הייתה אסיפת הרבנים המפורסמת, וכ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע התפלל באריכות בבית הכנסת שם קבלת שבת, תוך שהוא משתפך בניגון דביקות. הוא שר בפני את הניגון (היודע בשם "דביקות מהרי"ל", הוא ניגון מספר ל"ג בספר הניגונים⁵⁹), והוסיף שזה שנים רבות הוא רחוק לגמרי מקיום תורה ומצוות, אך ניגון זה "מנקר" בו כל הזמן ו"לא נותן לו מנוחה" כל השנים הרבות מאז⁶⁰...

- על הרה"ק המהרי"ל בן הצמח צדק, מתואר: "סיפר לי ר' יצחק שו"ב, שבעת שאדמו"ר ר' ליב מקאפוסט נ"ע בן הצמח צדק היה איזה שבועות במדינת באסרביה, היה הוא (ר' יצחק) משמשו, ותפילתו היה ממש בוקע רקיעים, ומי ששמע תפלתו אפילו אבן נימות. הוא (ר' יצחק) היה ישן בחדרו, ופעם אחת הקיץ משנתו והרבי (רי"ל) הלך אנה ואנה ואמר איזה דברים בנעימה אשר היה ממש טעם גן עדן, ובהרגישו שהקיץ משנתו

⁵⁸ ע' 74.

⁵⁹ כן בררתי אצל אלו ששמעו מפורש מפיו של הרב ליסון, ולא ניגון ל"ד כפי שכתבתי בטעות ב"נגינה לאור החסידות" ע' 118.

⁶⁰ "בית חיינו" כרך ב, גיליון 77 עמוד 11.

נפנף עליו במטפחת ואמר לו איטשע שלאף! [=איצ'ע תישן!] ונרדם בשינה עד הבוקר"⁶¹.

"אמריקה איננה שונה" גם בניגון בתפילה

בהתוועדות בשבת פרשת ויקרא תשמ"ב, הרבי סיפר⁶²:
 "לפני שלושים וכמה שנים ראיתי בהשגחה פרטית מאורע מסוים, ולא חשבתי שעניין זה יהיה נוגע אחרי משך זמן ארוך ביותר, וכדלקמן ... כאשר אמי ע"ה יצאה ממדינה ההיא, נסעתי לפריז כדי לפגוש אותה, ולהביאה לארה"ב. במשך שהותי שם (בפריז) פגשתי עוד יהודים מאנ"ש שיצאו ממדינה ההיא באותה תקופה (או במשך זמן לפני זה), וכאשר התפללנו יחד ביום השבת (יותר משבת אחת), ראיתי כמה שמתפללים באריכות, מנגנים ניגון חסידי באמצע התפילה, ומכים באצבע צרידה כו'. [אע"פ שהכאה באצבע צרידה בשבת היא ענין של שבות כו', הרי מדובר כאן אודות הכאה באצבע צרידה כתוצאה מההתלהבות בשעת התפלה (כמנהג החסידים) ובדוגמת מחיאת כפיים מפני גודל השמחה וכיו"ב"⁶³]

אמנם אין אדם יודע מה בליבו של חברו, אבל אעפ"כ כאשר רואים שפלוגי למד חסידות לפני התפילה (יותר זמן או פחות זמן), ולאחרי זה הוא מאריך בתפילה מתוך ניגון חסידי, הרי זה מסתמא ענין הקשור עם עבודת ה'.

בין אותם יהודים שראיתי אותם בפריז להאריך בתפילה, ישנם גם יהודים הנמצאים כאן עתה, ונמצאים בהתוועדות זו. וראיתי אותם להתפלל בשבת זו ללא תנועה חיונית וללא כל שטורעם בעבודת התפילה. בהיותו במעמד ומצב הנ"ל לאחרי היציאה מאחורי מסך

⁶¹ מגדל עוז (מונדשיין) ע' רסד. המספר הוא הרה"ח ר' ישעיהו הלוי הורוויץ. אודות ר' יצחק שו"ב ראה מגדל עוז שם ע' רנד. וראה ביתר הרחבה בכל זה בקיר הניגונים.

⁶² התוועדויות תשמ"ב ח"ב עמוד 1108, סעיף ל"ב. ועיין עד"ז לפני זה שם סעיף כ"ו.

⁶³ ראה במדריך לדיני נגינה (הרב לב לייבמן) ע' 26.

הברזל, היה עוסק בעבודת התפילה; ואילו לאחר שהקב"ה עזר לו להגיע למדינת הרווחה, וברכו בבני חיי ומזוני רוויחי, ועזר לו להצליח בעסקיו באופן של עשירות וכו' (על כל פנים שלא בערך לגבי המעמד ומצב שתיאר לעצמו באותם ימים), ויהי רצון שהקב"ה ימשיך את ברכתיו כמ"פ ככה – אינו מוצא לנכון לעסוק באריכות התפילה. ומכל שכן וקל וחומר: אם באותה תקופה עסק בעבודת התפילה, הרי עאכ"כ שבהיותו במעמד ומצב ד"מסורבל בבשר" עליו לעסוק בעבודת התפילה. כאמור לעיל, כאשר ראיתי זאת לפני שלושים וכמה שנה, לא תיארתי לעצמי שעניין זה יהיה נוגע בשנת תשמ"ב ב-770. כוונתי בדברים אלו אינם לאדם מסוים, אלא לכל מי שהדברים שייכים אליו, וכפתגם הידוע – לכל מי שהכובע מתאים לראשו. ואם ישנו מישהו שהדברים מתאימים אליו ולא חשבתי אודותיו, הרי הדברים מכוונים גם אליו".

למה יש רק אחד כזה...

המשפיע ר' שלום פלדמן ז"ל סיפר:

פעם אחת, הרבי נכנס (כדרכו באותן שנים) לבית המדרש (ל'זאח הקטן') כדי לשמוע קריאת התורה. כאשר הרבי נכנס כרגיל נהייתה דממה מוחלטת, ובתוך הדממה נשמע קולו של הרב חדקוב, המזכיר של הרבי, שאחז באותה שעה בברכות קריאת שמע וניגן תנועה מתוך הניגון מפולטווה (בבא ג', הבבא הגבוה), וכלל לא שם לב לכך שהרבי נכנס. הרבי התבונן בו, האזין לתנועת ניגונו, והיה ניכר איך שפני הרבי השתנו באותם רגעים.

לאח"ז שאלו את ר' שלום פלדמן שנכח שם, אולי זה (הניגון של הרב חדקוב) מפריע לרבי בתפילה?

ור' שלום ענה: "מפריע לרבי, למה יש רק אחד כזה..."

*

גם הרב יוסף יצחק שי' גורביץ, משפיע בישיבת תומכי תמימים מגדל העמק, מספר, איך שפעם ביום שני או חמישי (בשנת תשל"ה) הרבי נכנס כדרכו לזאל הקטן לקריאת התורה, והיה שקט מוחלט, ואחרי הקריאה הרבי חזר למקומו והמתין עד להחזרת ספר התורה לארון, ולפתע נשמע קולו של הרב חדקוב 'מנסר' את השקט, הרב חדקוב אחז בברכות קריאת שמע ב'אהבת עולם', ובמילים "וקרבתנו מלכינו לשמך הגדול" פצח בניגון, שהוא הבבא הגבוה בניגון לר' אשר מניקולייב, קולו היה דק ונעים מאד לשמוע. הרבי עמד ממש בסמוך אליו וראו איך שפני הרבי השתנו בשעת מעשה, ע"ד שראו על פני הרבי בעת ניגוני דבקות.

הבחור תפוס, נסו מאוחר יותר

סיפר הרב גרשון מענדל גרליק ז"ל שליח הרבי למילאנו, מימי לימודיו בישיבת תומכי תמימים בפרדס בלוד: יום אחד הגיע לישיבה בלוד למדן לא חב"די, כדי להציג את מועמדות למשרת ר"מ בישיבה. מנהלי הישיבה אספו כמה תלמידים מובחרים שיאזינו ל'שיעור לדוגמה' של אותו מועמד ויחוו דעתם עליו. בין הנבחרים היה, מטבע הדברים, גם הת' מאיר-צבי ['מאנקע'] גרוזמן ז"ל. כשחיפשו אותו כדי לקרוא לו להאזין לאותו שיעור, מצאו והנה טרם סיים את תפילתו. אחד התמימים ניגש אליו להודיע לו שהוא מוזמן להשתתף בשיעורו של הלמדן האורח. הרב גרוזמן היה שקוע ב'תנועה' רגשית מסוימת בתפילתו [מניגון דבקות של אדמו"ר הזקן לתפילת שבת⁶⁴], והגיב להודעת חברו על ה'שיעור-דוגמא', כאומר 'וואס פאר א נארישקייט דערציילסט דו'⁶⁵...

ניגוני תפילה בחשאי

סדר ואופן תפילתו של אדמו"ר האמצעי בחשאי, ומזמן לזמן היה

⁶⁴ כן שמעתי מהרב גרשון מענדל ז"ל.

⁶⁵ תשורה טשערני-זאיאנץ, כ"ח סיון תשע"ז, ע' 20.

מנגן בלחישא⁶⁶.

חסידי אדמו"ר האמצעי לא היו מתפללים ברעש, הם היו מנגנים בשעת התפילה אבל בלי רעש⁶⁷.

- ביאור: בכלל בחסידות מדובר על כך, שחיצוניות הלב מתבטאת בקול רם וחזק, ואילו פנימיות הלב מתבטאת בחשאי. זה היה ההבדל בין הלויים שנגנו בקול רם לבין הכהנים שהיו בחשאי. בכלל, החסידות מחנכת לפנימיות הלב, ולכן מדריכה שהניגון לא יהיה בצעקה חיצונית. אולם בפרטיות יותר, אדמו"ר האמצעי היה דורש "עבודת המוח", ולכן אצלו ואצל חסידיו מודגש פרט זה במיוחד, ה"חשאי" של הניגון⁶⁸.

שביבים על השפעתה של שמיעת תפילה

- הרשב"ץ סיפר סיפור על "החסיד ר' ירוחם מדאלהינוב חולה ונתרפא משמיעת תפלתו של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק"⁶⁹.
- אדמו"ר הריי"צ מספר איך ששמע זמן מה את תפילתו של החסיד ר' חיים בער (מהבעראלאך של קרמנצ'וג) ועל ידי זה נתיישב אצלו ענין שכלי⁷⁰.
- הרשב"ץ מתאר כיצד הוא התקרב לחסידות בעיר שוונציאן (ליטא) משמיעה של תפילת מניין החסידים⁷¹.
- החסיד ר' מרדכי יואל הלוי דוכמאן, מחסידי הצמח צדק, היה מנגן בתפילה, ו"תענוג נפשי היה לשמוע זאת" (מתאר נכדו

⁶⁶ ספר השיחות תש"ז-ז' תש"י ע' 426.

⁶⁷ ספר השיחות תש"ג ע' 125.

⁶⁸ ראה כל המקורות לכך **בכתבה אודות 'ניגון ברכת כהנים'**.

⁶⁹ לקוטי דבורים ח"ג ליקוט ל' – אך הסיפור עצמו איננו מופיע.

⁷⁰ ספר השיחות תרפ"ד ע' 52. בזמן ביקורו בליובאוויטש בשנת תרמ"ט, והתפלל

בחדר שני מכוסה בטלית.

⁷¹ קובץ 'התמים' (וארשא) ע' 71-70.

הרב שניאור זלמן דוכמאן⁷²).

• תיאור קדום מופיע בספר הזכרונות לאדמו"ר הריי"צ⁷³ אודות "צדיק גדול" (סבו של ר' חיים יצחק מדוברומיסיל), ש"היה בעל חוש נגינה נדיר ובעל קול ערב ביותר, תפילותיו היו מלוות במנגינות נעימות עריבות לאזן, ואנשים שהזדמנו אז למחיצתו ממש לא יכלו לזוז מהמקום".

• ב"מכתב הארוך" של אדמו"ר הריי"צ⁷⁴ מופיע תיאור אודות ר' מרדכי הצדיק, מתלמידי הבעל שם טוב, שישב בפינה אחורית בבית המדרש בשעה מאוחרת, והתפלל בדבקות כך שלא שם לב למתרחש סביבו, פניו להטו, מזמן לזמן אמר כמה תיבות, ובאמצע היה מנגן. "למתבונן מהצד על תפילתו של ר' מרדכי, תנועותיו והניגון המלווה אותו, נדמה כאחד שנפשו כלתה לדבר שהוא מלא תענוג, גופו נראה כמתמוגג מהתרגשות, ומרגישים במאבק המר המתחולל בו, רצוא ושוב, מצד אחד כלות הנפש ומאידיך החייאת הגוף. רואים רגעים של כליון בהם הפנים לבנות כסיד, העינים שקועות ללא תנועת חיים וכל הגוף כאילו מתפורר, וכעבור רגע – תנועה הפכית, תנועה המביעה חיות, הפנים הלבנות כשל מת מקבלות צבע, העינים מתאדמות, עונג שפוך עליהן וכל הגוף חי, מתנווע, אך לאט ובנחת, בהתאם לכללי הניגון". "בתפלתו של רבי מרדכי רואים את ה"בא אל התיבה", הוא נתון כולו, ראשו ולבו, באותיות התפלה. כל פסוק וכל פיסקה הם אצלו חלק מהחיים, כל תיבה שהוא מוציא מפיו, מלווה נגינה חרישית של כלות הנפש, אין זה ניגון של שמחה, כי אם ניגון של געגועים פנימיים".

⁷² לשמוע און ע' 242. עיי"ש ע' 247.

⁷³ פרק מ"ב.

⁷⁴ אגרות קודש אדמו"ר הריי"צ ח"ג ע' קצג. ראה עוד בכתבה על ניגון 'חפש ומצא'.

נגינה בתפילה: שער הביאורים

ניגון בתפילה מבריה קטרוגים

זה לשונו של אדמו"ר האמצעי במכתבו⁷⁵:

ומה גם מלבד זה, הנה כל מי שטעם טעם בסוד ה' ידע נאמנה, שגם המעמיקים דעת ותבונה בהתבוננות צריכים לומר פסוקי דזמרא בקול רם דוקא, כמו שכתוב 'רוממות אל בגרונם', בגרונם ממש, דהיינו כל רוממות אל שבא בהשגתם באריכות ועומק – יבוא לכלל תמצית וקיצור לאמיתת ענינה להיות בקול שיר בגרונם ממש, וכמו 'לבי ובשרי ירננו אל אל חי' כו', 'וחסידך ירננו' וכו', רינה זו היא בקרב הלב בשר, כאשר יתפעל מתמצית ההשגה יהי' מה שיהי', ואם ענין גדול או קטן, זהו אמיתיות גילוי אלקות בנפש ההיא. כמו כשאומר 'ברוך שאמר והי' העולם', שתמצית כל המושג מזה הוא שבדבר הוי' נעשה כל העולם מאין ליש, מזה בא בהרגש הלב בשר להתפעל בשיר וניגון או בתנועה ביד ורגל. וכהאי גוונא כשאומר 'מלך יחיד חי העולמים', 'מלכותך מלכות כל עולמים'.

זהו עיקר המתקת הדינים, כאשר יצא מפורש מפי אדמו"ר נ"ע לא פעם ושנים, על פסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וכו' ועבדת את אויביך", ד'אויביך' הם רבוי המקטרגים על כל אחד ואחד בפרנסתו בבני חיי ומזוני בביטושים קטנים וגדולים כידוע, הכל בא מאשר לא עבדת את ה', כי עבודה זאת היא עבודה שבלב בהתפעלות אלקות בתפלה שהיא צריכה להיות 'בשמחה ובטוב לבב', היינו בחי' הרגשת הענג והשמחה בהבל הלב בשר ובשיר ורננה מתמצית השגת אלקות.

ובאמת יש בחי' 'שיר פשוט' שלמעלה מתמצית המושג, דהיינו מה

⁷⁵ אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ח"א ע' רסד (בהוצאה חדשה – ע' קעד-ו, אגרת מ'). ועיי"ש בהמשך שמדבר ע"ד שמחה של מצווה, שמפני זה זכה האריז"ל לרוח הקודש כו', ומתקן תקנה בנוגע לפועל שיתפללו בקול רם כו'.

שהנשמה בעצמה תתענג על הוי' בלי טעם ודעת כלל, כמו בתפלת שבת שנק' 'שיר אל' רק מצד האלקות בעצמו, שנק' תענוג פשוט בלתי מורכב כלל בשום שכל והתבוננות, אף לא בבחי' ראיית השכל דבחי' החכמה, ולכן נק' 'שיר פשוט'. ואם זה יהי' בכלל נשמות ישראל בכל התפלות שלהם, זהו הנקרא באמת 'שמחה וטוב לבב', והוא הממתיק כל הדינים והקטרוגים שלא יהי' נמשך שום קטרוג על כל אחד ואחד. זהו מקובל מפי קדושי עליון רבותינו נ"ע, ואין ספק בזה. אשר על כן צוה לכל מר נפש מבני חיי ומזוני שיתפלל בשיר ובשמחה ותענוג פשוט מצד עצמות א"ס ב"ה ממש, שיברחו כל המקטרגים מזה וכו', זה בדוק ומנוסה.

פסוקי דזמרה הם על דרך ענין שירת הלויים במקדש

במאמר של אדמו"ר הזקן מדבר על כך שקיימת הקבלה רוחנית בין הזימרה שבתפילה לבין זמרת ושירת הלויים בבית המקדש: "ופסוקי דזמרה הקודם לקריאת שמע וברכותיה, זהו ענין עבודת הלויים בשירה וזמרה"⁷⁶. וכן מפורש בזהר הקדוש: "והתקינו זמירות, שהן שיר הלויים"⁷⁷.

ובמקום אחר מדבר על כך באריכות יותר⁷⁸:

"עבודת הלויים מדה אחרת היתה בם היא ממטה למעלה. . . ולזה היתה עבודתם בשירה וזמרה בנגון. כי ענין הנגון הוא שאין בו רק התפעלות הנפש מפני גילוי התנועות ולא מפני שיש בתנועות ההם מצד עצמם שום שכל והתחדשות אלא מפני גילוי התנועה מתעורר גילוי הלב. ולכן אפילו בנגון ישן יש התעוררות והתפעלות מפני גילוי התנועה

⁷⁶ לקוטי תורה פקודי ה, ג. ח, ד. בהרחבה – מאמרי אדמו"ר הזקן על מארז"ל ע' כב ואילך. וראה בספר המאמרים תרל"ט (ח"ב ע' שפ ואילך, ע' שפג ואילך, תקסח ואילך, תרנו ואילך) בשם המגלה עמוקות אופן רל"ט, שבסדר התפילה יש "כהנים בעבודתם" – בפרשת הקרבנות, "לויים בדוכנם" – בפסוקי דזמרה, ו"ישראל במעמדם" – בתפלת העמידה.

⁷⁷ זהר ח"א רסו, ב (בהשמטות).

⁷⁸ תורה אור בשלח ד"ה אז ישיר.

שבה, כך הוא ענין עבודת הלוי בשירה להיות בחי' התפעלות הנפש מצד עצמה ולא מצד השגה להוליד מבינתו כו' מאחר . . אלא התפעלות רעותא דלבא שיהיה נוגע עד הנפש נקודת הלב ולא להיות בחי' מקיף לבד. ועל דרך זה נתקן פסוקי דזמרה קודם קריאת שמע, ולכן קוראין אותן 'פסוקי דזמרה' – שהם כעין בחי' נגון, שהוא רק הרחבת הדבור וביאור הענין בתוספת ביאור לפרש הדבר היטיב להלהיב לבו ונפשו שיתפעל מזה, משא"כ כשאומר הפסוקים ואינו נוגע לנקודת לבבו אין זה בחי' זמרה ונגון ואין זו עבודה תמה".

ויסוד העניין הוא, שהתפילה נתקנה כנגד הקרבן, והשירה בתפילה היא עניין שירת הלויים על הקרבן. וכשם ששירת הלויים פעלה עליהם בקרבן, כן השירה בתפילה פועלת עליהם בתפילה.

פעולת השיר על ההתבוננות בגדולת ה' בתפילה

כה מבאר אדמו"ר הרי"צ בהקשר לעבודת הלויים בשירה, שהיא העלאה מלמטה למעלה, ודוגמתה בנפש בניגון בתפילה:

"דהנה קול ניגון הוא שעושה התפעלות הנפש, וכמו שאנו רואין כאשר מתבונן באיזה ענין בלי קול ניגון הגם שעושה איזה פעולה בנפש אין זה פעולה ניכרת היינו שלא יש בזה חיות והתפעלות, ובענין ההתבוננות גופא כאשר משורר בקול שיר וניגון הרי זה בחיות רב ובהתפעלות גדולה כו' כי הניגון הוא תנועה, וכל תנועה מוליד חום והתפעלות כו' והוא בבחי' עליה ובבחי' דבקות הנפש למעלה כו', וזהו כל בעלי שיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר, וקאי על המלאכים שע"י השיר הוא היציאה שלהם מגדר הגבלת כליהם כו' . . וכן הנשמות בעלייתן בגן עדן ממדריגה למדריגה הוא ע"י השיר ..."⁷⁹

ובהמשך שם בתוספת ביאור:

"הקול ניגון שיש בהתבוננות מה שמוסיפה חיות ואור בגוף ועצם

⁷⁹ ספר המאמרים תר"פ ע' יג. ראה: ספר המאמרים תרל"ט ח"א ע' קנד, דש. שם ח"ב ע' שפו-ח, תקע, תרנח. ספר המאמרים תרס"ח ע' צה.

ענין ההתבוננות שע"ז תתעלה גוף ענין ההתבוננות ממדריגה למדריגה, דהוספת החיות שעושה ע"י הקול ניגון אין זה מה שמוסיף אור וחיות בלבד, כי אם שהוא משנה גוף מהות ענין ההתבוננות דכאשר מתבונן הרי הוא במהות ענין השכל, שזהו ענין ההתבוננות להבין דבר על אופנו האמיתי בהשגה גמורה בידיעת כל הפרטים וכל הענינים כמו שהן מובנים בשכל . . אמנם עיקר ותכלית הנרצה בהתבוננות הוא התפעלות בנפש שנעשה בלבו על האלקות כנ"ל, ומהשכלה בלבד לא היה זה מעולם (כמבואר ענין זה באריכות בדרוש קמתי רס"ו) וזה נעשה ע"י הקול ניגון, שמשנה את ההתבוננות ממהות לאחר ממש, והוא – **ממהות שכל למהות דביקות והתפעלות אלקי**, וזהו השיר והעליה דכן הוא במלאכים וכן הוא גם בנשמות בעלייתם...⁸⁰.

ניגון פותח את מיצר הגרון

אדמו"ר הרש"ב מבאר שבין המוח ללב ישנו הפסק וצמצום ('מיצר הגרון'), מפני שהמוח והלב הם שתי מהויות שונות זה מזה, ובכדי שההתבוננות בשכל תשפיע על הלב – נדרשים לזה כמה תנאים והכנות, ומוסיף⁸¹:

"ולפעמים גם כשיש הכנה בנפשו כנ"ל מכל מקום צריכים עצות לזה שיאיר בלב ולהיות לידת המדות, והוא ע"י קול נגון, וכמאמר 'קול מעורר הכונה', וכמו שאנו רואים בחוש שע"י הנגון בתפלה יתפעל הלב יותר מאם יחשוב ההתבוננות בשתיקה".

[פעם ביאר אדמו"ר הרי"צ, בפירוש קול מעורר הכונה, שכוונה הוא חלון (ע"פ לשון הכתוב דניאל ו, יא), וקול הניגון פותח 'חלון' בין המוח ללב, וכן בין הרגש הלב לבין המעשה בפועל, עיי"ש⁸²].

⁸⁰ ספר המאמרים תר"פ ע' טז - יז.

⁸¹ ספר המאמרים תרס"ה ע' רמט.

⁸² שיחת י"ב תמוז תרצ"ב (ספר השיחות תרצ"ב ע' 63 ואילך, ושם ע' 200 בשם אדמו"ר הרש"ב).

הניגונים שהקב"ה מתענג להקשיב להם

במאמרי אדמו"ר האמצעי⁸³:

"השמיעני את קולך כי קולך ערב (שיר השירים ב, יד), שהוא כמו קול דנשמה מוגבלת בהתענגה על ה' בתפילה בכל מיני ניגון בהתפעלות התענוג שזהו קול ער"ב שנכנס בלב השומע ומתפעל בתענוג ועריבות לנשפו בהתפעלות יתירה כנ"ל. . עי"ז מעורר למעלה קול זה דתפילה להיות בחי' התעוררות שמיעת קול [למעלה בבחי' נקב שבאוזן העליון כמ"ש השמיעני את קולך, עד"מ אדם זולתו ששומע קול] ערב הזה שנכנס בנקב שהאזן ומשם נמשך ללב לבחי' נקודת הלב להתפעל בתענוג גדול ביותר כנ"ל".

קול מעורר הכוונה: יצירת כוונה

הכוונה היא מעיקרי התפלה, עד כדי כך ש"כל תפילה שאינה בכוונה – אינה תפילה כלל"⁸⁴. על כן, מה שמבואר בחסידות בעניין 'קול מעורר הכוונה'⁸⁵ שייך גם כן באופן מיוחד לנגינה בתפילה. להלן ביאור באריכות מאת אדמו"ר האמצעי⁸⁶:

מה שאמר דה'קול מעורר הכוונה', רצונו בזה שלא היה לו עדיין שום התפעלות כלל בנפש ולא במוח ולב כלל, רק שע"י בחי' קול פשוט זה שיוצא מהגרון בקול רם דוקא, הוא שעושה התעוררות חדשה במוחו ולבו, והוא שמעורר הכוונה שבמוח ולב מלמעלה למטה ומלמטה למעלה כו' כנ"ל. וגם פי' כוונה זאת הוא גם למעלה מן הכוונה שבמוח ולב, והוא בכוונה הפנימי ועצמיות דיחידה שבנפש כנ"ל באהבה רבה

⁸³ דברים ח"ב ע' תרפז.

⁸⁴ רמב"ם הלכות תפילה פ"ד הלכה ט"ו. וראה לקוטי שיחות חלק כ"ב ע' 117-118, ובהערה 36 בשם ר' חיים מבריסק.

⁸⁵ נסמן בנגינה לאור החסידות ע' 220.

⁸⁶ תורת חיים (לאדמו"ר האמצעי) שמות ח"א קו, ד – קט, ד.

בתענוגים שנוגע בתענוג העצמי' דיחידה ממש שיקרא ג"כ בשם 'כוונה'. אך אין זה נק' כוונה שכליית ולא כוונה שבלב במדות שנולדים מן השכל, אלא הכוונה הזאת כמו 'אם כיון לבו' כו' שהוא בנקודה פנימית ועצמית ממש, כך הקול מעורר הכוונה שבעצמות הנפש יהיה איך שיהיה ודי למבין.

וכמו שאנו רואים בחוש דבר הפלא זה, שגם בהיות האדם בלתי בחירה ורצון בעבודת ה' בתפלה וק"ש וכהאי גוונא, אם יתחיל לדבר דבורו בקול רם אף בחיצוניות, רק שיהי' מתעורר בלבו לזה לכיון לדבוק נפשו בה' בקול שיר וזמרה או לצעוק אליו בצר לו, גם שעדיין אין בלבו שום התפעלות, יבא לכלל התפעלות גדולה בעצמות הנפש ע"י הרמת קול זה שיוצא מן הגרון כו'. והיינו לפי שקול זה יוצא מהבל הלב ויש בהבל הלב מבחי' פנימי' נקודת שנק' 'תעלומות הלב' וכמ"ש 'שאגתי מנהמת לבי' כו', וע"כ קול זה מעורר הכוונה הפנימי' ועצמי' אף בעצם הנפש ממש, לפי שע"ז דוקא יוצא מן ההעלם דהעלם שמוסתר אור האהבה רבה בנקודת הלב לגילוי עד שיכול לעורר גם להתפעלות העצמיות דכל נפשו ממש. וזהו הטעם שאמרו ד'קול מעורר הכוונה' שהוא מלמטה למעלה שעולה ממיצר הגרון מהבל הלב כנ"ל, וכך הוא גם בבחי' המשכה וירידה מלמעלה למטה במחשבה דחכמה מאין והעלם דמקיף דיחידה שנמשך ע"י קול זה דוקא לפי שיש לו שרש שם, ודי למבין.

והנה על דרך כל זה יובן גם כן בחיבור הב' דמוח אל הלב במה שאמרו ד'קול מעורר הכוונה' שזהו בכוונה שבמוח (כמו בחי' שיר כפול דחכמה ובינה), דהנה אנו רואים בכל עבודה אלקי' בקול ושיר כמו בפסוקי דזמרה וכה"ג שאומר בפיו שירות ותשבחות בשבחו של מקום, כמו 'הללו את ה' מן השמים' 'הללו אל בקדשו' וכה"ג, דודאי שבחי' אלה הוא בא בדיבור ע"י התבוננות במוחו בהעמקת הדעת היטב, והנה כשמתבונן אדם ומעמיק באיזה ענין פרטי בגדולת ה' בשכל והשגה בטוב טעם לא בכל העיתים יש עת ושעת הכושר שיתפעל מחמתה בלב באהבה ויראה וכה"ג, אע"פ שמשגיח בעומק בכלי מוחו ונתאמת הענין

הוא אצלו מכבר כמו ביחוד אלקות ד'ממלא כל עלמין' איך שבורא יש מאין כו' וגם בבחי' 'סובב כל עלמין', ואמנם כאשר העמקת השגה זאת האלקית נשארה בכלי מוחו לבד בעיון המחשבה לבד, יכול להיות שלא יתפעל ממנה בלב כלל ואף גם במוח הוא עולה בהעברה בעלמא בבחי' הודאה מרחוק בלבד ולא יתפעל מזה גם במוח כו',

אך הנה כאשר אותו אור השכל והשגה האלקית עצמו יאמר וידבר אותו בקול ודיבור בפה בשבחו של מקום, [כמו] בפסוקי דזמרה ובקריאת שמע באמרו ה' אחד וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, רק שידבר בקול רם בשיר וניגון יהי' איך שיהי', אזי יתפעל בהתפעלות יתירה במוחו ולבו במאד מאד. כי הקול ושיר וניגון שיצא עם ההשגה הזאת שבמוחו הוא שעשה התפעלות גדולה הזאת במוחו ולבו שלא לפי ערך התפעלות השכל והשגה האלקית מצד עצמה לבד כידוע.

ואי אפשר לומר שע"י הקול וניגון שאומר השבח וגדולת ה' יוסיף לו דעת והשגה מחודשת באותו השכל וההשגה שמתבונן בדעתו, שהרי מגוף אותו אור השכל והשגה שהי' לו מכבר הוא מתבונן בשעה שאומר שבחי של מקום בפסוקי דזמרה וכה"ג בלי תוספת כלל יותר מהשגתו בעומק דעתו, ועם כל זה מעורר התפעלות יתירה במוחו ולבו כו'. ואם כן בהכרח צריך לומר בזה שיש בטבע הקול הזה שיוצא ממיצר הגרון לעורר את הכוונה שבמוח ביתר מכפי שהי' מושג אצלו בהשגה מכבר, כי השגה הראשונה שלו הי' רק בחיצוניות שנק' הסבר וטעם לעצם המושכל שנתיישב במוח הבינה בכלי ההשגה כפי שיוכל שאת לפי ערך הכלי שלו בלבד, אבל התעוררות הכוונה שבמוח בינה היינו בחי' הכוונה פנימית, שהוא בבחי' הרוחניות והפנימיות ותמצית של כל ההשגה הבא בהסבר לאורך ורוחב שאי אפשר להשיג כלל בהשגה, ונק' עומק המושג הרוחניות כמו שהוא בבחי' אי"ן והעלם דנקודה דחכמה שמאין תמצא. וזהו שמעורר הקול היוצא מן הגרון לכוונה רוחניות זו אף בהעלם דאין דחכמה כו' (והוא שנק' 'שיר כפול' בחכמה ובינה, דמה שאי אפשר שיבא לגילוי בהסבר ונק' עומק דחכמה ובינה, הוא שמתגלה בשיר וניגון) (והוא כמו ענין ראיית עין השכל מקרוב הנ"ל, וכמו 'ולבי ראה

הרבה חכמה ודעת כו' ובקול השיר וניגון יתגלה כמו שהוא בבחי' ראייה מקרוב כמו 'לבי ובשרי ירננו' כו' וע"כ נק' שיר א"ל דוקא כו').

וגם הלויים שהן בבחי' בינ"ה בהתלהבות ושמחה בהשגה האלקי' כמ"ש 'ועב"ד הלוי הו"א' בבחי' פנימי' בינה ואמרו בזהר 'דא הוא עתיק יומין' עצמו שהי' מתגלה בשיר שלהם על הקרבן בבחי' פנימיות דעתיק יומין, שהוא בחי' פנימיות התענוג הפשוט שבעצמות א"ס ב"ה שנקרא רעווא דכל רעווין כו'. והיינו לפי שבקול ושיר הניגון דלויים, אע"פ שהי' מלובש באותיות הדבור שלהם שהיו אומרים הקפיטל בתהלים לפי אופן הכוונה במוח ההשגה שלהם, מכל מקום הי' שורה בזה מעצמות התענוג שבעצם הנפש דיחידה שלהם, והוא שאמרו 'דא הוא עתיק יומין' שהיו מעוררים בזה לבחי' פנימיות דעתיק יומין למעלה, משום דרוח כו',

(זהו מ"ש בפסוקי דזמרה 'רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם' כו', פירוש 'רוממות דאל' דהיינו בהשגת רוממות העצמות דאור א"ס שלמעלה מעשר ספירות דאבי"ע בבחי' ממלא וסובב כו' שאינו נתפס בהשגה דבינה בהבנה והסבר רק בבחי' רוחניות הכוונה שבעומק פנימית השכל כמו שהוא בבחי' אין דמקיף דחכמה ובינה כנ"ל, הוא שנמשך 'בגרונם' דוקא, דהיינו בקול הגרון כמו שיוצא מן המוח ללב דרך הקנה והגרון בשבח של מקום שמדבר בקול רם דוקא, אזי בזה נעשה חרב בחי' 'חרב פיפיות' להכרית יניקת החיצונים כו' שהוא יניקת בחי' הרע שבנפש הטבעית שלא יתערב בטוב כלל, שאין בחי' בירור זה יכול להיות כלל ע"י ההשגה דמוח בינה ולבו בלבד בלא קול היוצא מן הגרון, זהו רוממות אל 'בגרונם' דוקא כו' וד"ל).

... והנה אנו רואים לכאורה בהיפך מכל הנ"ל בקול הגרון שיש בו מעלה יתירה הנ"ל שהוא כח המחבר לעצמות הנפש ועומק הרוחני דחכמה ובינה ומדות כאהבה רבה בתענוגים כו' כנ"ל, דהלא התפלה הוא בלחש ובחשאי דוקא, כידוע שכל המשמיע קולו בתפלתו הרי זה

מקטני אמנה כו', ואם הי' בקול הגרון מעלה יתירה הנ"ל למה לא יצעוק בקול רם דוקא בתפלה, שהרי הקול מעורר הכוונה הרוחני' והעצמי' יותר מהכנת דעתו ולבו כנ"ל (ומ"ש 'רוממות אל בגרונם' דוקא זהו בפסוקי דזמרה דוקא ולא בתפלה, ולמה יחולק ביניהן לכאורה). וגם הלא לכאורה הקול דניגון יוצא בחיצוניות מאד כמו מן השפה ולחוץ, ועל כן אמר 'נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה' וכתוב 'בפיו ושפתיו כבדוני ולבו רחק ממני' כו' 'ואבדה חכמת חכמיו' כו', ואם כן למה ישובח יותר בקול חיצוני זה שמדבר בשבחו של מקום בפסוקי דזמרה, אם אינו רק בפיו ושפתיו ולבו רחק כו' מן השפה ולחוץ ואע"פ שמעורר הכוונה אח"כ כו'.

אך הנה ידוע שיש בקול ב' דברים, א' בחי' 'אור ישר' בירידה והמשכה מן ההעלם לגילוי כנ"ל בשיר פשוט וקול פשוט שיווד ומלוכב בו מעצמות הנפש, והב' בחי' 'אור חזר' בהעלאה מלמטה למעלה, והוא מה שקול היוצא מהבל הלב מלמטה עולה ומעורר הכוונה שבמוח ולב עד עצמות הנפש כו'. וזהו שאנו רואים שהקול מעורר הכוונה גם בלב זולתו ששומע הקול, כמו שישמע אדם קול זולתו מדבר בשבחו של מקום מפנימיות לבבו יעורר הכוונה שבמוחו ולבו כו' ויתפעל גם הוא ביותר, מה שאין כן כשאינו מדבר בקול רק בלחש כו',

ויובן מזה שע"י קול זה יעורר גם למעלה באלקים חיים שישמע לקול ושיר האדם בשבחו של מקום, רק כשאינו מן השפה ולחוץ בפיו ושפתיו בלבד ולבו רחק, אדרבה מעורר הכוונה בלב ומוח בהיותו יוצא מתוך שמחה ואהבה שבלב ומוח. אך זהו דוקא בפסוקי דזמרה שצ"ל שיהי' רוממות אל בגרונם דוקא להיות בירידה והמשכה מ'רוממות אל' דהעלם עצמות אוא"ס ב"ה למטה באורות וכלים דוקא (כדי להאיר לעולמות ולנשמות ולהאיר גם לחושך, כמ"ש במקום אחר בפירוש הללו

י"ה, כמו יה"ל אורו, בהל"ו נרו כו') ולהיות הכנה מזה לקריאת שמע שיוכלו לייחד יחודא עילאה ב'אחד' באריכות דד' דאחד להמליכו בשמים וארץ כו', לפי שבשבחו של מקום בפסוקי דזמרה מעוררים לעצמות אוא"ס שיאיר ויומשך במדותיו באבי"ע כו', וע"י שתיים לפניה והעיקר ב'אהבה רבה אהבתנו' נמשך כח ועוז לנשמות ישראל שיוכלו למסור נפשם באחד כו'.

תפילת שבת: שיר א-ל

בחסידות מבואר, כי בנשמות ישראל ישנן שתי בחינות: יעקב, ישראל. ימי החול הם זמן העבודה של "יעקב עבדי", עבודה ויגיעה עם הגוף⁸⁷. אולם בתפילת שבת – "אז תתענג על הוי", היא עבודת הנשמה מצד עצמה, בחי' ישראל, שאין בה העלמות והסתרים, ולכן עבודתה בלי עמל ויגיעה כלל, ויש בנשמה תענוג עצמי באלקות, ותענוג זה בא בפועל – בדבקות ובכלות הנפש – ע"י השיר, "זוהו שנקרא ישראל – שיר אל', פירוש, שהשיר הוא בא רק מצד אלקות לבד כו', ונקרא 'שיר אל', ולא שיר אלקים כו"⁸⁸.

'תפלה' בגימטרייה 'שירה'

הקשר בין תפילה לשירה מובן גם מכך, ש"תפלה" בגימטריה

⁸⁷ ואז אין הנפש מתפעלת מצד עצמה, אלא צריכה לקול ניגון על מנת לעורר את הכוונה, שגם זה הוא בדוגמת עבודה ויגיעה (המשך תרס"ו ע' שה).

⁸⁸ ד"ה תתן אמת ליעקב בהמשך תרס"ו (ע' שו). וראה גם ד"ה ויצא תרס"ו (ע' צח, ושם, שבשיר הבא ממילא גופא, שיר של תפלת שבת – בחי' ראייה דחכמה – הוא למעלה משיר הלויים הבא בדיבור, עיי"ש). ולפי זה, "שיר אלקים" (אשר שם אלקים הוא מדת הצמצום כו') היינו ניגון של תפילת חול, שהיא ביגיעה להסיר ההעלמות ולעורר את התפעלות הנפש, לעומת "שיר א-ל" (אשר שם א-ל הוא בחסד, ושייך אל הגילוי כמו"ש א-ל הוי' ויאר לנו) שהוא ניגון של תפלת שבת, שבא בעריבות ומתיקות ומתנגן ממילא.

"שירה" כמובא בחסידות מרבינו בחיי⁸⁹: "השירה כמו התפילה ממשיך הכוונה במחשבתו מלמעלה למטה, כך היחיד או הרבים האומרים שירה ממשיכים הברכה מלמעלה למטה, דע כי שירה בגימטריה תפלה".
 ויש להעיר עוד מפירוש בעל הטורים (ר"פ ואתחנן) ש"ואתחנן בגימטריא שירה, שאמר [משה רבינו] לפניו שירה כדי שישמע תפלתו",
 הרי שהשירה בתפלה איננה רק במטרה לזכך את נפש האדם המתפלל, אלא אף ליישום תכלית התפילה⁹⁰, שעל ידי השירה – התפלה מתקבלת יותר.

להרחבה: קונטרס ההתפעלות

דרגות בהתפעלות הנפש בניגון, וכנגדן בעבודת ה' בתפילה, בחמשת הדרגות של נר"נ ח"י, ראה בהרחבה בקונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי⁹¹.

⁸⁹ רבינו בחיי פ' חוקת כא, יט (ע"פ אז ישיר ישראל, על דרך הקבלה), הובא ונתבאר באור התורה במדבר (חוקת) ח"ג ע' תתמ. יהל אור ע' תשלז.

⁹⁰ עיין ספר המאמרים מלוקט ח"ד ע' שח.

⁹¹ מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' סה ואילך, ע' קנב ואילך. וראה המשך תער"ב ח"ב פרק ת"ג. המשך תרס"ו ד"ה ויצא (ע' צז-צט). ספר המאמרים תרפ"ד ע' שיח - שכב.

שער הדרכה למעשה

שו"ת נגינה בתפילה

"והעיקר שתהיה התפילה בשמחה בקול ניגון של שמחה המעורר

את הכוונה"

ממכתב אדמו"ר הרש"ב⁹².

אחריות ההדרכה לנגינה בתפילה

אדמו"ר הרי"צ: על המשפיעים מוטל החוב ללמד את התלמידים איך לנגן בתפילה⁹³.

למי מיועדת נגינה בתפילה?

ניגון בתפילה: כלי עזר לכולם

הנגינה מקילה על התבוננות בתפילה גם עבור מי שנמצא בדרגה נמוכה⁹⁴.

[מבואר בחסידות על המילים "נערים ממשחה נגיתם" (מנוסח שבע ברכות של נישואין), ש'נערים' ברוחניות הם אלו שחסר להם בגדלות המוחין, שלכן הם לא מצליחים לעורר בתוך עצמם אהבת ה' ויראתו בכוח עצמם (כמו מי שיש לו מוחין דגדלות), אלא רק באמצעות סיוע הניגון].

⁹² אגרות קודש אדמו"ר הרש"ב ח"א ע' כה.

⁹³ ספר השיחות תש"ו-תש"י ע' 13.

⁹⁴ ע"פ רשימת היומן ע' רכ.

ניגון בתפילה אצל נשים

בשבת שירה תשנ"ב דיבר הרבי על כך, שכשם שתפילה (בכלל) שייכת לנשים, כן הנגינה בתפילה שייכת אף היא לנשים, אלא שיש להיזהר שניגון האשה לא יישמע אל גברים כו' כדין "קול באשה"⁹⁵.

נגינה בתפילה אצל ילדים קטנים

בנוגע לחינוך ילדים לנגינה בתפילה, הרבי אמר: "כפי שרואים במוחש, שהאח המבוגר מלמד את אחיו הקטן להתפלל מתוך "שירה" ושמחה, ובקול דוקא"⁹⁶.

לא להפריע למי שמנגן בתפילה

הנחיית הרבי: אין להשתיק את מי שמנגן בתפילה, גם לא באמתלא שזה מפריע [לשמוע את החזן וכדומה]⁹⁷.

- גם אדמו"ר האמצעי מזהיר בהזהרה דומה⁹⁸: "עוד זאת הרעה שגיגע מן החכמים ומבינים בדברי חסידות, שרבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, באשר זה פרי חכמתם להתהלל בבחי' יש היפוך הביטול, ולהתלוצץ מבעלי בתים הפשוטים, שבתמימות לפי ערכם רוצים בקרבת אלקים בתפלה להתפלל בקול רם דוקא, לפי שהקול מעורר הכוונה שבלב ומוח יהיה איך שיהיה".

⁹⁵ שיחות קודש תשנ"ב ח"ב ע' 594 ואילך (שבת פרשת בשלח שיחה ג'). דיני קול באשה ראה במדריך לדיני נגינה (הרב לב לייבמן) ע' 53 ואילך.

⁹⁶ שיחות קודש תשנ"ב ח"ב ע' 594.

⁹⁷ שיחות קודש תשנ"ב ח"ב ע' 595 – "מנהג פרוע". דברים אלו נאמרו בהקשר לכך, שבמניין של הרבי היו כאלו שניסו להשתיק את הקהל בשעת התפילה, על מנת שיוכלו לשמוע את קולו של הרבי. ו(אפילו) על זה הרבי מחה. וראה בפרק סיפורים על הרב חדקוב.

⁹⁸ אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ע' קעג (אגרת מ'). המשך האגרת – שגם המבינים בדברי חסידות צריכים להתפלל בקול רם ובניגון – הובאה לעיל בתחילת מדור ביאורים.

הנחייה: לנגן גם אם נדמה שזה סתם רגילות

אברך נכנס ליחידות לאדמו"ר הרש"ב ביום קייצי ברוסטוב, ושאל בזה הלשון: "התרגלתי לנגן בתפילה, אולי נכון שאתאפק?" השיב לו אדמו"ר הרש"ב: "לא, לא, זו התגלות הכוחות של הנפש האלוקית"⁹⁹.

באיזה מקום בתפילה מתאים לנגן?

ניגון הכנה לתפילה:

"ניגון שלפני התפילה הוא הכנה, להשליך החוצה את מה שלא צריך להיות בשעת התפילה"¹⁰⁰.
 "צריך להטריד את המוח שעתיים לפני התפילה, עי"ז הלב מתעורר, מתגלה נקודת היהדות, ועוד עם ניגון"¹⁰¹.

שלבים בניגון של תפילה

בניגון ישנן שלש בבות:

(1) ניגון שלפני התפילה,

(2) ניגון לשעת התפילה,

(3) ניגון לאחרי התפילה¹⁰².

ממקורות אלו מובן שמתאים לנגן הן לפני התפילה (בתור הכנה), הן במהלך התפילה, והן לאחר התפילה.

לגבי ניגון במהלך התפילה – אין מקום מסויים שבו נאמר "כאן יש לעצור ולנגן ניגון", מפני שזהו דבר המסור ללב, וכמו שאין סימון

⁹⁹ לשמע און ע' 143.

¹⁰⁰ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 180.

¹⁰¹ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 82.

¹⁰² ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 129.

בסידור "כאן בוכים".

באותו מקום או באותם מקומות שהאדם מתעכב בהם יותר ומתבונן באיזו התבוננות, מתאים לנגן ניגון, שכן הניגון מועיל ומשפיע על ההתבוננות כמבואר בביאורים לעיל.

תפילה בנעימה

הבהרה: בדרך כלל, אין הכוונה שצריך להלביש את הניגון על מילות התפילה (היום עושים זאת עבור ילדים, שרק בצורה כזו יכולים לקלוט את הניגון. וכן 'בלית ברירה' עבור קהל מתפללים, שאחרת לא יזכו לנגן בתפילה). אלא עיקר הכוונה היא שעוצרים במקום מסויים, ומנגנים. ואילו מילות התפילה נאמרות לא בניגון, כי אם בנעימה. ולמשל ניתן לשמוע נעימת הרבי בהקלטות תפילתו הק'.

עיקר המקום של תפילה בקול רם מילה במילה היא "בכל פסוקי דזמרה, ושתים שלפני ק"ש ואחת לאחריה, עד שמונה עשרה שהוא בלחש דוקא"¹⁰³.

ואמנם מצינו בדרכי החסידות, שלא רק פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע נאמרות בקול רם ובנעימה, אלא גם ברכות השחר – כפי שמתואר אודות אדמו"ר הרש"ב¹⁰⁴. וכן מצינו אודות קריאת שמע שעל המיטה, אשר אצל בעלי עסק הוא בניגון של איכה, ואילו אצל יושבי אהל הוא בניגון של שירה¹⁰⁵.

¹⁰³ אגרות קודש אדמו"ר האמצעי ע' קעו, התקנה הב'. וכן מבואר בכמה מקומות, שחלקים אלו בתפילה נקראים 'רוח' 'רעש' ו'אש' – עיין ספר המאמרים תרס"ג ע' יא.

¹⁰⁴ שיחת פסח תש"ג סעיף פ"א. וראה גם סה"ש תש"ו-תש"י ע' 13.

¹⁰⁵ ספר השיחות תש"ד יום ב' דשבעות בסעודה.

ניגון אחרי התפילה: ההד של ניגון בתפילה

"ע"י שיר בתפילה, מתנגן ליהודי גם לאחר התפילה"¹⁰⁶.

האם לחכות עד שהניגון יבוא מאליו או להתחיל ניגון?

תשובה: בחסידות מדובר על שני סוגי ניגונים, ניגון שיוצא מן הכוונה, וניגון שיוצר כוונה. כאשר האדם נמצא "בכושר", אז הניגון אכן אמור לבוא מאליו כתוצאה מלימוד חסידות טוב, אך כאשר האדם איננו מצליח להגיע לכך, אז עליו להשתמש בניגון בכדי לעורר את הכוונה. להתחיל ניגון והכוונה תבוא בעקבותיו.

בעצם, אלו הם שני אופנים כלליים: ב"דרך ארוכה", צריך ללמוד חסידות זמן מה עד שהעניין האלוקי יאיר לאדם, והניגון יצא מאליו כבר בשלב זה, ואח"כ בעמדה לתפילה, משלב לשלב ההרגש האלוקי יתעצם יותר. אך ב"דרך קצרה", כאשר האדם לא עשה את ההכנות כראוי, אז עליו להתחיל מניגון, והניגון יפעל בו את הכוונה.

- אדמו"ר הרי"צ: "כשמתפללים ומתעסקים בעבודה, מנגנים בדרך ממילא"¹⁰⁷.

הדרכה לחזנים: מזכי הרבים

בדורות הקודמים בליובאוויטש, לא היו נהוגים ניגונים קבועים בתפילה של המניין. המצב היה שכל אחד היה שופך את נפשו בניגונו הוא ובמקום שבו יש לו התעוררות פנימית. אולם בזמננו, אם להניח לכל אחד לבוא לידי השתפכות אישית בניגון, אז הניגון כלל לא יבוא. ולכן בזמננו, מונהגים ניגונים קבועים בתפילה של המניין, והרבי נשיא דורנו עודד מאד להוסיף ולנגן בעת המניין במקומות המתאימים ובניגונים המתאימים (בימות החול – 'שיבנה בית המקדש' בתחילת התפילה ו'אך צדיקים' בסיום התפילה, ובשבתות גם ב'האדרת

¹⁰⁶ ספר השיחות תש"א ע' 58.

¹⁰⁷ ספר השיחות תש"ג ע' 48.

והאמונה, 'אל אדון', 'ממקומך', 'הוא אלקינו', בימים טובים בהלל וכדו'), והחזן שמכליל ניגון דבקות באיזה קטע בתפילה – הרי הוא בכלל מזכי הרבים, שבזכותו נגרמת התעוררות בלבבות ישראל¹⁰⁸.

לא ברעש הוי': זהירות מחיצוניות

צריך לנגן לא כדי שזה יתפוס (יעורר) מישהו אחר, אלא כדי שהניגון יתפוס את עצמו¹⁰⁹.

ולכן גם לגבי עוצמת הנגינה: אין לנגן בצעקה וברעש גדול, כי לא ברעש הוי', אלא בנחת ובקול רגיל (זוהי שיטת חב"ד וחינוך חב"ד לעומת חסידויות אחרות).

המעשה הבא שסיפר אדמו"ר הריי"צ מבטא את הביקורת העצמית ביחס לנגינה בתפילה: "ברצוני לספר סיפור על שני חסידים, שאינני רוצה לפרש בשמם, חסיד מבוגר (זקן) ראה פעם איך שחסיד צעיר מנגן בתפילה, הוא אמר לו: "אינך מלאך". שאלו החסיד הצעיר, מה הוא מתכוון, הרי ודאי שהוא לא מלאך. השיב לו החסיד המבוגר: מלאכים יודעים מה הם שרים ולפני מי הם שרים, אתה לא יודע מה אתה שר ולפני מי אתה שר, אז מה אתה שר?"¹¹⁰.

- למרות האמור בסיפור זה, הנחייה למעשה היא לנגן בתפילה למרות שאין לאדם את הכוונה הראויה של 'דע לפני מי אתה עומד' (כפי מענה אדמו"ר הרש"ב לאברך דלעיל), מפני הסיוע הכללי של הנגינה להתעוררות התפילה, וידיעת הסיפור מטרתה לתת לאדם קנה מידה שיכיר את מקומו ולא ירמה את עצמו בדרכי עבודת ה'.

¹⁰⁸ ראה לדוגמה בדברי הרבי אל ר' זלמן טייבל ממנצ'סטר בסעודות שבועות תשכ"ט (הובא בכתבה על ניגון 'האדרת והאמונה' המסורתית). וכן שמעתי מהרב לייבל שי' שפירא ר"י במאיאמי, שהרבי מאד רצה שינגנו ב"א-ל אדון" בתפילת שבת.

¹⁰⁹ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 180.

¹¹⁰ ספר השיחות תש"ד ע' 68.

ניגון של געגועים מול ניגון של התכללות

בהקשר לגאולה הקרובה ממש, שאז יהיה "שיר חדש" לשון זכה, צריכה להיות כבר עכשיו השירה והנגינה בעבודת התפילה לא רק מתוך געגועים (מהריחוק), כי אם מתוך התכללות (קירוב, שמחה)¹¹¹.

תכלית התפילה היא לחזות באור פני השם. במהלך התפילה ישנם שני "שלבים", שלב אחד הוא בטרם האדם הגיע לגילוי האלוהי, והוא הולך ושואף אל הגילוי "מרחוק" בגעועי הנשמה. השלב השני הוא אחרי שהוא זכה לאור כי טוב, והוא נמצא בקירוב לפני המלך, וכולו מתבטל ומתכלל בתוך אורו הגדול¹¹². שני שלבים אלו משתקפים גם בהלך הרוח של הניגון: יש ניגון המבטא געגועים מן הריחוק (ויש בניגון זה טעם של מרירות על הריחוק), ויש ניגון שמבטא שהאדם כבר הגיע ליעדו (יש בניגון זה טעם וגוון של עונג ושמחה).

בכללות, כל משך זמן הגלות אנחנו "רחוקים" מאור פני השם, זהו זמן של געגועים, ואילו בגאולה נזכה לגילוי כבוד ה' לעיני כל. הרבי נשיא דורנו אומר בדברים הנ"ל, שהיות ואנחנו קרובים ביותר לגאולה, וצריך כבר עכשיו להתחיל לחיות את הגאולה, זה אמור להתבטא גם בניגון של התפילה.

¹¹¹ ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 320. שיחת קודש תשנ"ב ח"ב ע' 595.

¹¹² ראה ד"ה זה היום תרס"ו, אודות שני אופני התנועות בתפילה, אם מתוך צמאון (ע"ד געגועים) או מתוך התכללות.

כיצד לבחור ניגון

המבחן של הניגון

אדמו"ר הריי"צ: **הסימן לדעת האם יש תוכן בניגון הוא – האם הניגון מתאים להתפלל בו**¹¹³.

התפילה היא עבודה שבלב, ולכן ניגון שמתאים לתפילה הוא רק ניגון שיש בו תוכן פנימי. אך מדברים אלו עצמם מובן, **שכל ניגון שיש בו תוכן**, הוא בעצם ראוי ומתאים לתפילה באופן כללי. ולכן בחירת הניגון מתוך האוצר הגדול של ניגוני חב"ד (שכולם הם ניגונים ממולאים בתוכן), היא בעיקר בחירה בהתאמה אישית לפי העבודה הפרטית של האדם, וכדלקמן.

שלוש דרגות בניגון של תפילה

אדמו"ר הרש"ב אמר שישנם שלשה אופנים בניגונים:

(1) **ניגון שמנגנים בתפילה;**

(2) **ניגון שיוצר תפילה;**

(3) **ניגון שהופך את האדם ל"מתפלל"**¹¹⁴.

'**ניגון שיוצר תפילה**' – היינו, גם אם האדם לא היה עד כה בתנועת נפש של להתפלל, הניגון הזה יגרוור אותו וימשיך את ליבו לתנועה של תפילה. בכדי שהניגון יוכל ליצור מצב (חדש) של תפילה, הוא צריך להיות 'חזק' יותר מניגון ששוזרים בתפילה שכבר זורמת מקודם. '**ניגון שהופך את האדם למתפלל**' – היינו, לא רק שהניגון מכניס את

¹¹³ ספר השיחות תש"א ע' 4-113 (מתורגם – ע' צו) עיי"ש.

¹¹⁴ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 44.

האדם לתנועה של תפילה (שכניסה זו היא הצעד הראשון בשער התפילה), אלא הוא מעצים בו את תנועת התפילה עד כדי כך שהאדם והתפילה נהיו כולא חד. זהו ניגון ש'נספג' בכל עצמותו של האדם, ופועל בו שינוי המהות.

הבהרה כללית: הניגון האישי שלך

לא ניתן לקבוע במסמרות ניגון מסוים שמתאים עבור כולם, כי יש מתפעל מניגון זה ויש מתפעל מניגון אחר¹¹⁵. ולכן גם לא נכון לחקות אנשים אחרים בזה, אלא צריך להיות "אלקיך" – אלקים שלך, ולא אלקים של מישהו אחר, היינו ניגון שמעורר אותך ולא לחקות ניגון שמעורר מישהו אחר. ולכן כל הדוגמאות שלהלן אינן מוחלטות באופן של "כזה ראה וקדש" אלא בתור הכוונה, ובתור סיוע למצוא את הניגון המתאים לאדם. ועל כל אחד לבחור בניגון שהוא בעצמו מתחבר אליו.

האם עדיף ניגון פשוט או מורכב ומסובך?

לא ראוי לנגן בתפילה ניגון חזני¹¹⁶, היינו ניגון שאין בו תוכן ערכי אלא רק סילסולים וכדומה. וגם לא לשיר את הניגון בתפילה באופן של חזנות¹¹⁷.

נכון להתחיל בניגון פשוט ולא מסובך, והעיקר – לפי דרגתו של המתפלל מה שיתפוס אותו בפנימיות. בסדר העבודה הפנימית, מדרגה לדרגה כאשר האדם עולה בשליבות התפילה, מתבקש אצלו ניגון עמוק יותר. (כעין סימוכין לכך ניתן לראות בניגון ארבע בבות שמכוון כנגד

¹¹⁵ ע"ד מ"ש בהקדמת המלקט של ספר התניא לגבי ספרי מוסר. אכן, ניגון שמיוסד ע"י רבי שהוא נשמה כללית, יכול להיות ניגון השווה לכל נפש (עיין שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי פט, ג ואכ"מ).

¹¹⁶ ספר השיחות תש"ד ע' 18

¹¹⁷ ספר השיחות תש"ר-תש"י ע' 13.

ארבע שליבות התפילה¹¹⁸, ובו מבבא לבבא יש התרוממות בדרגת הניגון).

ועם כל זה, לא כל האנשים שווים ולא כל העתים שוות, ולכן לפעמים אדם מסויים אוחז בדרגה מסויימת, לכל אורך התפילה וכדומה, ואיננו צריך לחפש התעלות בניגון אך ורק בגלל שהוא הגיע בסידור לקטע מאוחר יותר, ולעיתים להיפך האדם מגיע עם מוכנות גבוהה כבר על התחלת התפילה.

אפילו תנועה אחת מניגון, אך בהתמדה

הדרכת אדמו"ר הרי"צ: אין צורך דווקא בניגון שלם, אלא מספיקה גם 'תנועה' אחת (קטע אחד, משפט אחד) מתוך ניגון, ולנגן אותו שוב ושוב¹¹⁹.

אדמו"ר הרש"ב, כאשר באמצע תפילתו היה משתפך בניגון, "לפעמים היה מנגן בתנועה אחת, חצי תנועה, או רבע תנועה"¹²⁰.

כיצד לבחור את התנועה? – ראה בהדרכה שלקמן, "כיצד לבחור ניגון", ומשם יובן לכאן כיצד בתוך ניגון אחד גופא לבחור תנועה המתאימה לתפילה, מפני תכונה מסויימת שיש בתנועה זו של הניגון.

- המלצה: להתמיד בניגון אחד (או בניגונים אחדים) / תנועות (אחדות) במשך כשבוע, בעקביות, כדי שהניגון ישפיע ויחלחל בפנימיות ובעומק.

אי הקפדה על חוקי הנגינה

"וכמו העומד בתפלה ושפיכת נפשו לפני אל חי, אשר נפשו תצא במנעימותיו... יכול להיות כי מנגן בנגינה כזו אשר חוקי הנגינה והשיר

¹¹⁸ ספר ניגון ארבע בבות ע' 40.

¹¹⁹ ספר השיחות תש"ו-תש"ז ע' 13.

¹²⁰ ספר השיחות תש"ד ש"פ נשא ס"ג.

לא יסכימו בזה כלל, וכמו רב המנונא סבא הווה מנגן בצלותיה בכל מיני נגינה' בהתערבות תנועות דמרירות תחינה ועליצה כאחד" (מתוך מאמר אדמו"ר הריי"צ)¹²¹.

לא ניגון של מרה שחורה

אדמו"ר הצמח צדק מספר במכתבו¹²², שפעם (בתפילת ערבית מוצ"ש כ"ד טבת תקע"ב בכפר פיאנע, סמוך לשעת הסתלקותו של סבו אדמו"ר הזקן), אדמו"ר הזקן מנע ממנו לנגן ניגון של מרה שחורה בתפילה. וביאר בשם רבו – הרב המגיד ממזריטש, על הפסוק¹²³ "דמות כמראה אדם עליו מלמעלה" – שכפי מידה שהאדם מראה מלמטה, כן מראים לו מלמעלה.

בפרט בדורנו, הרחקת המרה שחורה היא עוד יותר, כנודע מהרבי נשיא דורנו.

וכן הנעימה של התפילה הקבועה בליובאוויטש, הייתה בטון של שמחה, לא "קוועטשעדיקער", היינו לא מתוך כיווץ¹²⁴.

¹²¹ ספר המאמרים תרפ"ב (הוצאה חדשה) ע' נב.

¹²² אגרות קודש אדמו"ר הצמח צדק אגרת ד' (במהדורה החדשה – ע' כב-כג, אגרת ט"ו). נזכר בהתוועדויות תשי"ט כרך כ"ד ע' 326. על הרחקת המרה שחורה (עצבות) בחסידות ראה תניא פכ"ו ואילך. וראה פרי עץ חיים שער עולם העשיה סוף פ"א: "ואסור לאדם להתפלל לפני ה' בעצבות, רק כעבד המשמש את קונו בשמחה גדולה" עיי"ש.

¹²³ יחזקאל א, כו.

¹²⁴ רשימות דברים (חיטריק) ע' 317. וראה להלן ב"ניגון שירת הים".

אילו תכונות מחפשים בניגון בשביל תפילה?

- ◆ הזזה מהמקום¹²⁵, 'אסורה מכאן', יציאה למסע, 'יוצאין בשיר'.
- ◆ כניסה לתוך עניין (כגון: תחילת ניגון הקאפעליע).
- ◆ התמדה וחתירה (כגון: ניגון הפלפול).
- ◆ התבוננות והעמקה.
- ◆ צמאון וגעגועים.
- ◆ יציאה ממיצר.
- ◆ מרוצת הנפש (רעותא דליבא).
- ◆ דבקות, קירוב, תענוג.
- ◆ התפעלות והתרגשות.
- ◆ שמחה.

¹²⁵ ראה ספר ניגון ארבע בבות ע' 90.

רשימת ניגונים לדוגמא

... כאשר ר' אשר מניקולייב ניגן את הניגון לפני אדמו"ר הרש"ב בליובאוויטש, הניגון מאד מצא חן בעיני אדמו"ר הרש"ב, התנועות של געגועים ברצוא ושוב שישנם בניגון. אדמו"ר הרש"ב אמר אז: "בניגון זה אפשר להתפלל היטב, אפשר להדיח היטב את הכלי עם דמעות חמות וזה מסייע לפתיחת הלב"¹²⁶.

- ◆ ניגון שאמיל. הרבי התפלל בניגון זה בעברו לפני התיבה ביארצייט כ"ף מנחם אב תש"כ בתפילת שבת בפיוט 'אל אדון' (מפי ר' גרשון מענדל גורליק), וכן היה גם בכ"ף מנחם אב תשכ"ג (מפי הרב ישראל שמוטקין, ומפי הרב לייבל שפירא).
- ◆ ניגון הבינוני. (בשיחת אחרון של פסח תש"ב: "ניגון שמתפללים בו", ומשמע שם שביטוי זה מתייחס לניגון הבינוני). [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון הפלפול: שת/שלוש בבות ראשונות¹²⁷, וישנה הקלטה מתפילתו של החסיד ר' ישראל נח בליניצקי, בה מנגן מתנועת ניגון הפלפול בשילוב ושזירת ניגון לתפילת שבת של אדמו"ר הזקן.
- ◆ ניגון התעוררות רחמים רבים לר' יחיאל מיכל מזלוטשב, אדמו"ר הצמח צדק היה מנגנו בתפילה בזמנים רציניים¹²⁸. מתואר כי ר' איצ'ע דער מתמיד היה מנגן בתפילה בבא אחת ממנו, ור' מענדל פוטרפאס – בבא אחרת. [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).

¹²⁶ ספר השיחות תש"א ע' 48.

¹²⁷ כן שמעתי תפילתו של ר' שמואל פלוטקין, ואולי שמעו כן מאביו שהיה מבחירי התלמידים בליובאוויטש.

¹²⁸ משיחת י"ב תמוז תרצ"ב.

- ◆ ניגון מפולטווה (ראה לעיל בסיפור אודות הרב חדקוב).
- ◆ ניגון "והריקותי לכם ברכה" האיטי (מניקולייב), מספר הרב מ"מ וילהלם (רבה של אגד), שהיה בחצרות ק' בשנים תשמ"ט ואילך, ועמד בסמיכות לרב חדקוב, ומתאר שהרב חדקות היה מתפלל בניגון זה, כל התפילה, באופן קבוע, באריכות.
- ◆ ניגון פ"ב ('ניגון העמקה') – [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון פ"ד (הרב חיים לוי"ק גינזבורג ז"ל היה מתפלל בתנועה זו, ומסתמא שמע כך מחסידים מהדור הקודם).
- ◆ ניגון פ"ו, "דער עובד" לר' הלל מפאריטש – (בו היה מתפלל הרב מנחם צבי רבין – ע"פ "ניגונים חסידיים" – רבין, ניגון ט"ז).
- ◆ ניגון צ"ה. כן שמעתי בתפלתו של ר' שמואל פלוטקין (ואולי שמע כן מאביו החסיד ר' אברהם אליהו פלוטקין שלמד בליובאוויטש). וכן היה מתפלל בניגון זה מתחילתו – החסיד ר' ישראל נח בליניצקי, בברכת "אהבת עולם" (מפי ר' זלמן חאנין שי').
- ◆ ניגון לר' אשר מניקולייב (ראה לעיל תחת הכותרת, בשם אדמו"ר הרש"ב). "שבת אחרי פורים קטן תרפ"ז, אדמו"ר הרי"צ היה עדיין במוסקבה. בשבת אחרי המניין, הוא התפלל באריכות. התפלל עם תנועה זו. ה'עולם' (הקהל) הגיע למנחה, הוא עשה קידוש בחדר שני, והתפלל מנחה עם המניין. הוא ישב עם ה'עולם' לשלוש סעודות' (סעודה שלישית), כך הם סברו, אך עבורו זו הייתה סעודה ראשונה" (הרב ישראל נח וואגעל שי', ששמע מר' פאלע קאהן). – על התנועה השנייה של ניגון לר' אשר מניקולייב. [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון 'ואתה אמרת' (ניגון כ"ד): ניגון שהתפלל בו החסיד ר' ניסן נעמענוב – כן מתאר המשפיע הרב יוסף יצחק שי' גורביץ' ממגדל העמק, שר' ניסן היה מתחיל "הודו לה' קראו בשמו" (בניגון כמו לימוד), ותיכף עובר לניגון זה.
- ◆ ניגון 'עסען עסט זיך', ניגון ק"ט.
- ◆ ניגון 'זשעבינער הארץ', ניגון ס"ג. [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).

- ◆ בהרגש חזק: ניגון קכ"ח.
- ◆ ניגון לר' הלל פוצ'פ'ער, המכונה בשם ניגון 'כלות הנפש'. [ראה](#)
[בהרחבה בקיר הניגונים](#).
- ◆ זלמנ'ס עבודה ניגון, מתפילתו של המשפיע ר' זלמן הבלין. [ראה](#)
[בהרחבה בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון ר' – "כי רגע באפו" ששיבץ הר"ר אברהם ליסון ז"ל בתפילה על תיבות אלו, ובכמה מקורות (מפי ר' שמעל פלדמן ז"ל; וכן במחברת גשורי) זהו ניגון של אדמו"ר מהר"ש.
- ◆ ניגון "אנה אלך מרוחק", ע"י המשפיע ר' ניסן הורוויץ, [ראה בהרחבה בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון אדמו"ר הזקן לתפלת שבת: ע"י אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, ואחריו ע"י כמה וכמה חסידים. והוא ניגון של אהבה בתענוגים. ע"פ עדות של בניו של ר' אד"ם מורוזוב הי"ד, מזכירו של אדמו"ר הרשב"ב נ"ע, ועדויות מחסידים נוספים¹²⁹. ר' שלמה חיים קסלמן היה מתפלל בניגון זה – ראה תיאור תפילתו בספר "המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן"¹³⁰.
- ◆ ניגון 'אבינו מלכינו' של אדמו"ר הזקן: אדמו"ר הריי"צ, בשבת אחרי גאולת י"ב תמוז תרפ"ז, התאכסן בטרבורג, ושמעו אותו דרך הדלת מתפלל עד שעה מאוחרת בניגון אבינו מלכינו¹³¹. [ראה אודות הניגון בקיר הניגונים](#).
- ◆ ניגון 'ארבע בבות' לאדמו"ר הזקן, מן הזמנים שמנגנים אותו – בחודש אלול כשמתפללים באריכות¹³².
- ◆ ניגון אדמו"ר הזקן לתפילת ראש השנה, היו רבותינו נשיאינו מתפללים בניגון זה בכל תפילות ראש השנה ויום הכיפורים. [ראה](#)

¹²⁹ לשמע און ע' 158.

¹³⁰ ח"א ע' 362 ואילך. ולפני זה שם ע' 358 ואילך תיאור תפילתו של הת' חיים יונה. והרב ליסון שי' מכפ"ח בילדותו שמע תפילתו של סבו ר' שלמה חיים קסלמן וניגן לי הניגון, שהוא כלול גם מתנועה של תפילת ר"ה של אדמו"ר הזקן.

¹³¹ לשמע און (מהדורת לה"ק) ע' 205.

¹³² משיחת כ' כסלו תרצ"ד – לפי ההנחה שבספר הניגונים, לקוטי רשימות סימן ח'.

אודות הניגון בקיר הניגונים.

- ◆ 'ניגון ישן' של אדמו"ר הזקן, ניגון י"א בספר הניגונים ('שלוש עליכם מלאכי השרת'): החסיד ר' לימא ניםקאוויטש, היה מתפלל באריכות בניגון זה – מפי הרב שווי ז"ל. ראה אודות הניגון בקיר הניגונים.
- ◆ ניגון של הבערלאך מקרמנצ'וג (ניגון קל"ז בספר הניגונים): החסיד ר' ישראל נעוועלער היה מנגן בברכות קריאת שמע את התנועה האחרונה של ניגון זה – מפי הרב שווי ז"ל (תשורה ווינבערגער).
- ◆ החסיד ר' יהושע ליין הי"ד, מהתלמידים הראשונים בתומכי תמימים, ר' פאלע קאהן שלמד אצלו מתאר, שבתוך התפילה היה מנגן כל מיני ניגונים, אך את תפלת "נשמת" היה מתפלל עם הניגון החסידי על הפיוט "אודה לא-ל לבב חוקר"¹³³.
- ◆ החסיד ר' זלמן משה היצחקי, ר' יואל כהן מתאר שהייתה לו תנועה קבועה בה היה מתפלל¹³⁴.

---

¹³³ ב"מ גליון 955 ע' 31.

¹³⁴ בדרכי החסידים ע' 292.

הרב לב לייבמן מגיש: אלבום הניגונים התרפיים

לרכישת האלבום
סרקו את הברקוד